

Міністерство освіти і науки України
Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Перший Всеукраїнський форум «Ранній розвиток дитини - право кожного»

6 — 7 червня 2017 р.

За сприяння Всеукраїнської громадської організації “Спілка освітян
України” та Дитячого центру розвитку “ДивоГрай”

Київ — 2017

УДК 37.013 (477)
ББК 74.200

Рекомендовано до друку засіданням кафедри методики позакласної та позашкільної роботи
Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді
(Протокол № 4 від 2 червня 2017 року)

Перший Всеукраїнський форум «Ранній розвиток дитини - право кожного», 6-7 червня 2017 р.: [збірник тез / за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Вербицького]. – Київ: «НЕНЦ», 2017. – с.

У збірнику представлені тези учасників Першого Всеукраїнського форуму «Ранній розвиток дитини - право кожного».

Під час проведення Форуму розглядалися наступні питання: різниця раннього розвитку та раннього навчання, сучасні авторські методики, посібники та розвиваючі ігри, досвід Польщі у створенні системи освіти для дітей з особливими потребами.

Матеріали збірника відтворено з авторських оригіналів, поданих до оргкомітету. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори методичних розробок.

УДК 37.013 (477)
ББК 74.200

Зміст

Формування екологічної компетенції з раннього дитинства	4
Ранній розвиток вихованців гуртка „стежинками природи” комунального закладу „станція юних натуралістів” рівненської обласної ради	12
Формування інтелектуальних, творчих здібностей і особистісних якостей дитини в творчому об’єднанні раннього розвитку «чомусик»	17
Ранній розвиток дитини через педагогічну спадщину в.о. сухомлинського в умовах позашкільного навчального закладу	22
«Через прекрасне в природі до прекрасного в людині»	30
Сучасні підходи до організації психологічного супроводу навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі	36
Організаційно-педагогічні основи роботи з дітьми старшого дошкільного віку у позашкільних навчальних закладах	45
Формування моделі екологічної освіти дітей старшого дошкільного віку в позашкільному мікросоціумі	53
Особливості позашкільної освіти дітей старшого дошкільного віку	58

Формування екологічної компетенції з раннього дитинства

ЛЕВКО ЛАРИСА АФНАСІЇВНА

Староушицька спеціалізована школа
I-III ступенів екологічного напрямку
Кам'янець-Подільського району
Хмельницької області

В умовах сьогодення основним завданням перед освітянами стає впровадження нової моделі освіти, що формується на компетентнісному підході, створенні сприятливих умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України. Поруч із цим одним із важливих напрямків національної системи виховання та невід'ємним структурним компонентом навчального процесу є формування екологічної компетентності підростаючого покоління, яка передбачає розвиток гармонійних відносин людини з довкіллям, виховання ціннісного ставлення до природи, що є обов'язковою умовою процвітання нашої держави. Адже, природне середовище було, є і буде незмінним партнером людини в її повсякденному житті, бо ми із скриньки природи черпаємо всі наші багатства.

Стан природи великою мірою впливає на розвиток людства. А зміни, які відбуваються сьогодні у довкіллі, створюють загрозу для існування майбутніх поколінь. В таких умовах досить гостро постає проблема взаємодії «людина – природа», вирішення якої залежить від кожного із нас, від нашого усвідомленого розуміння, що природа – це невичерпне джерело життя.

Тому необхідно якомога швидше виховати покоління людей з новим екологічним мисленням, які б свято берегли землю, ліс, воду, повітря, шанобливо ставились до природи. І, безперечно, починати формувати екологічну компетентність підростаючого покоління треба з раннього дитинства. Адже, природна допитливість, щирий інтерес, емоційна чутливість до оточення, здатність оволодівати певними теоретичними знаннями, характерні психологічні особливості дітей створюють надзвичайно сприятливі умови для виховання дбайливого природо користувача, зацікавленого у збереженні цілісності, чистоти та гармонії в природі.

Видатний педагог В.О.Сухомлинський у своїх працях наголошував на важливості виховання дитини засобами природи та вважав найголовнішим джерелом розумового розвитку дітей саме природу, оскільки краса природи загострює сприймання і пробуджує мислення дітей. «Проте не сама природа, а запитання, що виникають у процесі її спостереження, встановлення причинно - наслідкових зв'язків, є джерелом формування «учня-мислителя». [2. С.7-279].

Слід зазначити, що сучасна педагогічна наука має значний доробок щодо

формування екологічної компетентності. Загальні положення екологічної освіти і виховання, питання формування екологічної культури особистості, шляхи формування екологічної свідомості вивчали й досліджували багато науковців та педагогів-практиків. Серед них А. Волкова, І. Зверев, С. Лебідь, Н. Лисенко, Р. Науменко, Г. Пустовіт та ін. Проблема формування певних компонентів екологічної культури учнів молодшого шкільного віку знайшла висвітлення у низці психолого-педагогічних праць (О. Варакута, Г. Волошина, Н. Горобець, І. Жаркова, Л. Нарочна, І. Павленко, Г. Тарасенко, Т. Тарасова та ін.).

Сьогодні ідеї неперервної екологічної освіти активно впроваджуються в практику раннього розвитку дитини. Адже свідоме й бережливе ставлення до навколишнього природного середовища слід починати формувати з раннього дитинства у сім'ї, дитячому садочку, початковій школі.

Актуальність формування екологічної компетентності з раннього дитинства обумовлена:

- ✓ виникненням необхідності налагодження гармонійних стосунків людини і природи;
- ✓ недостатньою сформованістю екологічної компетентності підростаючого покоління;
- ✓ психологічною неготовністю дітей та їх батьків самостійно набувати екологічні знання і відкрито обмінюватися ними;
- ✓ природною потребою підростаючого покоління в екологічних знаннях;
- ✓ формування екологічної компетентності надає можливість дітям самостійно аналізувати екологічні ситуації, уявляти природу як унікальну цінність, почувати себе відповідальним за її стан.

На актуальність формування екологічної компетентності звертається увага і в Концепції екологічної освіти України: «Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критерій оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально – економічних проблем сучасної України....». [1].

Тому метою формування екологічної компетентності є виховання екологічно освіченого громадянина не тільки для своєї країни, а й відповідального за наш спільний дім – планету Земля. «Думка про те, що ми діти природи, повинні бути дбайливими і вдячними, особливо виразна і хвилююча тоді, коли діти бачать плоди землі, замислюються, як треба оберігати джерело, з якого ми п'ємо» – ще у свій час стверджував В.О.Сухомлинський. [3. С.639].

Екологічна компетентність охоплює:

- знання про взаємозв'язки в природі та усвідомлення людини як її частини;
- розуміння необхідності берегти навколишнє середовище;
- уміння і навички позитивного впливу на природу;
- розуміння естетичної цінності природи;
- негативне ставлення до дій, що завдають шкоди природному середовищу.

Екологічна компетентність є структурним компонентом життєвої компетентності і як показник якості екологічної освіти тільки останнім часом набуває значення.

«Школа радості» В.Сухомлинського, на мою думку, є прикладом для всіх освітян, як потрібно вести дитину з раннього віку по сходинках країни дитинства, щоб вона не відчувала втоми, хотіла вчитись, творити, берегти і примножувати багатство навколишнього світу. Адже, школа радості, перш за все, – це встановлення духовного контакту між учителем і дітьми з опорою на природні, суспільні, індивідуальні інтереси дитини у пізнанні навколишнього світу при спільній діяльності, а це створює умови гуманізації освіти. При цьому велика увага приділяється сприянню виховання екології душі, становленню та розвитку особистості шляхом розкриття її особистісних якостей.

Впровадження у педагогічну практику новітніх інноваційних технологій передбачає формування в дітей з раннього віку екологічно доцільної поведінки в природі. Тому одним із найважливіших завдань підвищення професійного рівня сучасного педагога є розвиток умінь впроваджувати в навчально-виховний процес ефективні методи та прийоми з метою формування екологічної компетентності. Поруч з цим, вважаю, що дуже потрібно навчаючи виховувати у дітей такі риси, які будуть необхідні демократичному суспільству, тому намагаюся створити умови для особистісного зростання учнів. Охорона природи через освіту – одне з головних завдань, яке ставлю перед собою.

В останні роки екологічне виховання та екологічна освіта стали предметом уважного дослідження видатних представників педагогічної науки. Мабуть, найвагоміший вклад у становлення та формування екологічного напрямку в педагогіці вніс А.Н. Захлебний [4. С. 40–44]. Йому належить думка про існування таких основоположних принципів екологічної освіти та виховання:

- ✓ взаємозв'язок глобального, національного та краєзнавчого підходів;
- ✓ принцип співпраці;
- ✓ принцип прогностичності;
- ✓ принцип міждисциплінарності;
- ✓ принцип єдності теорії і практики;
- ✓ принцип безперервності;
- ✓ єдності інтелектуального й емоційного сприймання навколишньої дійсності у практичній діяльності по її збереженню, догляду за нею і поліпшенню її якісного та кількісного складу.

При формуванні екологічної компетентності доцільно використовувати психолого-педагогічні методи екологічного виховання, запропоновані В.А. Ясвіним та С.Д. Дерябо [5. С. 16–19]:

Метод екологічних асоціацій (від лат. *з'єднання*) полягає в педагогічній актуалізації асоціативних зв'язків між різними психічними образами у контексті порушеної перед учнями проблеми. Цей метод часто використовують для встановлення певної аналогії між будь-якими проявами природних об'єктів і

відповідними соціальними проявами. Прикладами реалізації цього методу у процесі розвитку ставлення до природи можуть бути асоціативні образи, як екологічна «піраміда» тощо.

Метод художньої репрезентації природних об'єктів (від франц. *представництво*) полягає в актуалізації художніх компонентів уявлення світу природи засобами мистецтва. Особливе значення в процесі розвитку ставлення до природи тут належить образотворчому, трудовому та музичному мистецтву, літературним творам. Тобто, ставлення до природних об'єктів буде формуватися значно краще та ефективніше, коли поряд з науковою інформацією використовується поетичні та прозові твори, картини, музика...

Метод екологічної лабілізації (від лат. *нестійкий*) полягає в цілеспрямованій корекційній дії на певні взаємозв'язки в образі світу особистості, внаслідок чого виникає психологічний дискомфорт, зумовлений розумінням неефективності усталених стратегій індивідуальної екологічної діяльності. (Створюючи біотопні експозиції в живому куточку або шкільному екоцентрі, цілеспрямовано слід «додати» до природного ландшафту кілька кульків, обгорток від цукерків, залишки пакетів від чіпсів тощо. Діти, які, будуть розглядати експозицію, обов'язково помітять ці недоречності індивідуальної людської недбалості та байдужості до природи. Поряд з цим вони відчують дискомфорт, що спонукатиме до виникнення думки, що не потрібно залишати після себе таких слідів на лоні природи.

Метод екологічної рефлексії (від лат. *відображення*) полягає в педагогічній актуалізації самоаналізу, осмисленні людиною своїх дій та вчинків щодо їх екологічної доцільності. Цей метод дає змогу побачити свої дії з погляду природних об'єктів. Іншими словами, якщо дитина зламає гілку деревця, чи потопче гарну квіточку, розчавить жучка, в цей час треба її запитати: «Що подумає про тебе деревце, квіточка, жучок? Уяви себе на їх місці.» Безумовно, дитина відчує себе безвідповідальною та жорстокою людиною.

Метод екологічної ідентифікації (від лат. *ототожнювати*) полягає в педагогічній актуалізації особистої причетності людини до того чи іншого природного об'єкта, ситуацій, обставин, в яких він перебуває. Даний метод сприяє актуалізації знань про природні об'єкти та відповідну поведінку стосовно них.

Метод екологічної емпатії (від грец. *співпереживання*) має на меті педагогічну актуалізацію співпереживання людини за стан природного об'єкта, а також співчуття йому. Це стимулює проєкцію особистих станів на природні об'єкти через ототожнення з ними (співпереживання), а також переживання особистих емоцій та почуттів з приводу стану природних об'єктів (співчуття). Таким чином, формується суб'єктивізація природних об'єктів.

Наприклад, під час екскурсії до лісу натрапивши на несанкціонований смітник доречно запитати дітей: «Який настрій має ліс із такими діями людей? Що він відчуває?»

Метод екологічної турботи полягає в педагогічній актуалізації екологічної активності особистості, спрямованої на надання допомоги і сприяння благу

природних об'єктів. Цей метод сприяє проявам співчуття та допомоги. При цьому спонукає дітей до оволодіння необхідними знаннями та вміннями, щоб вміти і знати, як допомогти природним об'єктам.

Метод ритуалізації екологічної діяльності полягає в педагогічній організації традицій і ритуалів, пов'язаних з діяльністю, спрямованою на світ природи. Іншими словами велика увага звертається на використання досвіду та традицій українського народу (розчищення джерел, Дідух замість живої ялинки, весняні та осінні толоки тощо)

Метод екологічних експектацій (від англ. *очікування*) полягає в педагогічній актуалізації емоційно насичених очікувань майбутніх контактів особистості зі світом природи.

Наприклад, перед екскурсією до парку, лісу, річки, в поле, гай слід налаштувати учнів на те, що вони «йдуть у гості до природи і треба поводитись відповідно, тобто не смітити, не завдавати шкоди».

Крім наведених методів при формуванні екологічної компетентності, доречно використовувати і загальноприйняті методи: бесіди, прикладу, гри, анкетування, інтерв'ю, а також:

- ✓ *яскраві засоби емоційного рідного слова,*
- ✓ *переконливу мову цифр,*
- ✓ *поєднання художнього слова і образу,*
- ✓ *поглиблення знань про здоров'я, його збереження і зміцнення,*
- ✓ *удосконалення екології душі;*
- ✓ *прищеплення елементарних трудових вмінь та навиків розумного природокористувача.*

Для забезпечення успіху у своїй роботі віддаю перевагу «активним» та «інтерактивним» методам, бо розумію, що активні методи спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності шляхом постановки проблемних завдань, а інтерактивні спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності шляхом створення комфортних умов навчання, за яких кожна дитина відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Саме організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу і спрямовувати навчальну діяльність. Тому у практичній діяльності використовую такі інтерактивні прийоми навчання: робота в парах, малих групах, «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Ажурна пилка», «Рольова гра», «Ділова гра», «Коло ідей», «Дискусія», «Навчаючись – учусь», «Пошук інформації», «Склади казку», «Поміркуй», «Незакінчене речення», «Гора ідей», «Віконечко у природу», «Кошик» та ін.

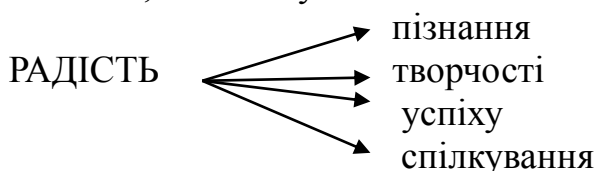
Формуванню екологічної компетентності сприяє проектне навчання, що створює умови гуманізації освіти шляхом стимулювання розуміння, міркування, самостійного набуття знань і використання їх у практичній

діяльності. Метод проектів заохочує й підсилює щире прагнення до навчання з боку дітей, тому що воно: особистісно орієнтоване, використовує багато дидактичних підходів, має високий мотиваційний потенціал, дає можливість вчитися на власному досвіді у конкретній справі. Розуміючи це, уже впродовж декількох років в практиці своєї роботи використовую проектну діяльність, яка сприяє розвитку пізнавальних навичок, формуванню вміння самостійно будувати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі

Сила методу проектів полягає у тому, що це метод поєднання теорії з практикою, який пов'язує всю нашу навчальну і виховну роботу з життям. А це формує в дітей потребу в самонавчанні, стимулюючи їх до творчості, даючи цим самим можливість максимально розкрити свої можливості, вдосконалюючи дитину як особистість, виховуючи раціонального та дбайливого природо користувача, виховуючи екологію душі при формуванні екологічної компетентності.

Переконана, що формування екологічної компетентності має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя, а у навчальному матеріалі не повинно бути перенасиченості технічною інформацією, яку діти не спроможні належним чином сприйняти. Тому навчально-пізнавальну діяльність дітей в екологічному матеріалі будує в такій послідовності: *цікаво* → *знаю* → *вмію*. Саме ж навчання та виховання прагну зробити не простим, а зрозумілим. Потік екологічної інформації повинен не лякати дитину, а спонукати до дії. Через це у своїй роботі використовую завдання, привабливість яких забезпечується не зовнішніми прийомами, а самим їх змістом.

А це означає, що треба не давати екологічні знання в готовому вигляді, а вчити дитину вчитися, забезпечуючи:

бо дитина вчиться і розвивається тільки тоді, коли:

- * спілкується;
- * експериментує;
- * говорить;
- * досліджує;
- * думає;
- * помиляється;
- * фантазує;
- * маніпулює.
- * спостерігає;

Виходячи з цього, найголовнішим завданням організації своєї роботи вважаю залучення усіх дітей та їх батьків до співпраці, визначеної єдністю мети, завдань, змісту, на високий кінцевий результат. Разом з цим працюю над створенням умов для формування принципово нової особистості: творчої, самостійної, здатної цінувати себе і поважати інших; особистості, адаптованої до життя в тривожних умовах сьогодення, коли над усіма формами життя нависла екологічна катастрофа.

Одне з основних завдань при формуванні екологічної компетенції полягає в тому, щоб кожна дитина змогла знайти застосування своїм силам, розвинути свої творчі здібності. Мої вихованці приймають активну участь в роботі шкільного екологічного центру, створеного за підтримки посольства Канади в Україні, проводячи екологічні акції («Збережемо первоцвіти», «Переможемо сміття», «Збережемо лісову красуню», «Щоб повітря не бруднити, треба листя не палити»...), операції («Чисте джерело», «Годівничка», «Друге життя сміття»...), вивчають природу рідного краю, крокуючи екологічними стежинами рідного краю, приймають участь у різноманітних конкурсах Національного природного парку «Подільські Товтри» та ін.

Готуючи і проводячи виховні заходи, намагаюся показати дітям, що вірю у їхні сили, разом з ними радію досягнутим успіхам, дозволяю кожному учневі пізнати себе, даю можливість більшою мірою стверджуватися у власних очах і серед оточуючих. А саме головне прагну, щоб виховні заходи сприяли розвитку творчої ініціативи дитини, застосовуючи при цьому різноманітні форми роботи та вчу поводитися дітей за принципом трьох «В», тобто взаємоповага, взаєморозуміння, взаємодопомога. При проведенні кожного виховного заходу використовую матеріал екологічного спрямування та виховну силу поглядів, почуттів, переконань, які споконвічно були і залишаються найвищими духовними цінностями народної педагогіки українського нації.

У процесі формування екологічної компетентності на практиці виділяю три етапи. На першому вчу їх бачити і розуміти красу навколишнього світу. Мета другого – сформувати в молодших школярів потребу не лише споглядати, а й бережливо ставитися до природи, охороняти і збагачувати її. Центром третього етапу є не природа сама собою, а людина – вихованець, яка через спілкування з нею виховує в собі кращі моральні якості.

Використання, згаданих вище методів, вправ, форм роботи, створює комфортні умови, за яких кожна дитина з раннього віку зможе відчувати свою успішність, інтелектуальну спроможність при співнавчанні, взаємонавчанні. Тому намагаюся творчо розв'язувати актуальні завдання сучасної освіти, що спрямовані на гуманізацію та демократизацію навчально-виховного процесу, формування екологічної компетентності.

У процесі залучення дітей до природи вчу їх бачити і розуміти красу навколишнього світу, формую потребу не лише споглядати, а й бережливо ставитись до природи і збагачувати її. Таким чином, екологічна компетентність формується не раптово, а тільки шляхом тривалого й поступового пізнання природи, процес якого закладається ще в ранньому дитинстві.

Найголовніше нині завдання кожного педагога – навчити дітей з раннього дитинства любити і розуміти природу, сформулювати екологічну культуру, навчити практичним навикам, що спрямовані на охорону природи,

бережливе відношення до навколишнього світу, лікувати людські душі, виховувати тих, хто б захистив природу від невмілих, байдужих і черствих душ, виховувати почуття причетності до проблем свого села, міста, дбайливе, свідоме ставлення до природи, розуміння того, що людина є її частиною, залежить від неї.

Література

1. Концепція екологічної освіти України
(<http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148B3B2021C2C/list-B407A47B26>)
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. – К.:Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С.7-279.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти т. / В.О.Сухомлинський.– К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С.639.
4. Ващенко Н.І. З досвіду екологічного виховання молодших школярів // Початкова школа. – 1990. – №8. – С. 40–44.
5. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу // Дошкільне виховання. – 2001. – №10. – С. 16–19.

Ранній розвиток вихованців гуртка „стежинками природи” комунального закладу „станція юних натуралістів” рівненської обласної ради

Бондар Тетяна Віталіївна

Комунальний заклад
„Станція юних натуралістів”
Рівненської обласної ради

На сучасному етапі розвитку педагогіки питання раннього розвитку дітей є вкрай важливим. Дана проблема неодноразово висвітлювалася на сторінках газет і журналів, про це знято телепередачі, за „круглими столами” сперечаються фахівці, батьки доводять один одному важливість ранніх занять з дітьми. Хоча термін „ранній розвиток дитини” з’явився порівняно недавно, але ідеї раннього розвитку дітей хвилювали людину завжди – скільки існує людство. Так, древні іудейські наставники вчили батьків пекти тістечка у формі літер алфавіту, з тим, щоб діти визначали букву, перш ніж з’їсти тістечко або ж слова писали медом на грифельних дошках. Діти спочатку читали їх, а потім злизували мед.

Дослідження ЮНІСЕФ, проведені на початку ХХІ століття, довели, що 80% інтелекту формується у дитини до дворічного віку.

Важливість раннього розвитку знає практично кожен з батьків, який бажає своїй дитині успішного майбутнього. Розвиток дитини з самого народження є дуже важливою частиною його подальшого життєвого шляху. З народженням дитини молоді батьки починають будувати плани на майбутнє. Вони мріють виростити малюка розумним, цілеспрямованим, самостійною людиною. Багато мам і тат ледь не з перших днів дитини замислюються про те, як потрібно її розвивати і навчати. Велику роль у цьому відіграє дитячий садок і школа. Недаремно у 2011 році Міністерство освіти і науки України зробило обов’язковою дошкільну освіту для дітей п’ятирічного віку. Незважаючи на різні думки, фахівці стверджують, що мозок людини найбільше вбирає інформацію саме у віці від народження до шести років.

Ранній розвиток – це не тільки раннє читання і лічба, як думає багато хто. Насамперед, це розвиток основних психічних функцій – уваги, уяви, пам’яті, логічного і просторового мислення, уміння аналізувати й узагальнювати. Це не заповнення маленької дитячої голівки непотрібною інформацією, а створення такого середовища розвитку, в якому б дитина змогла би успішно розвиватися і реалізувати свою пізнавальну активність.

Протягом невеликого періоду з’явилося безліч методик й у кожній з них – свої особливості. Розглянемо деякі з найбільш поширених.

1. Методика Марії Монтесорі

Ця методика вважається однією з найефективніших у педагогіці багатьох країн світу. Метод Монтесорі заснований на спостереженні за дитиною в природних умовах і прийнятті його таким, який він є. Основний принцип Монтесорі-педагогіки – спонукати дитину до самовиховання, самонавчання, саморозвитку. Девіз методу знайомий багатьом: „Допоможи мені зробити це самому”. Монтесорі вважає, що навчати – це означає:

- створити розвиваюче середовище;
- разом з дітьми виконувати кілька чітких і простих правил;
- не втручатися в процес без необхідності або прохання, а тільки спостерігати за дітьми.

Ось на цих основних пунктах і будується вся педагогіка Монтесорі. Все досить просто і життєво: дорослі встановлюють порядок, а дитина розвивається в рамках цього порядку, але тільки у своєму власному ритмі і темпі, відповідно до своїх індивідуальних потреб.

2. Методика раннього розвитку Гленна Домана

У загальних рисах основні принципи методики Гленна Домана можна сформулювати так:

- мозок маленької людини вже запрограмований на навчання, тому його слід починати якомога раніше;
- мозок розвивається тільки тоді, коли йому дозволяють працювати. Кращими вихователями та вчителями для дітей є їхні батьки, тому дитячому садку дитину краще не довіряти;
- навчання – це, перш за все, гра, яку потрібно припиняти, як тільки малюк втомлюється;
- дитяча допитливість стимулюється новизною інформації та швидкістю її подачі.

Найбільш поширеним застосуванням методики Гленна Домана є читання за допомогою спеціальних карток. Так дитина запам'ятовує слова цілими, а не складає їх з букв.

3. Методика раннього розвитку Зайцева. Кубики Зайцева

Метод раннього розвитку Зайцева ґрунтується на наочних посібниках – кубиках, картках і таблицях Зайцева, також використовуються так звані поспівки Зайцева – веселі пісеньки, слухаючи які, малюки легко засвоюють матеріал. Навчання у грі – основний принцип педагогіки Зайцева.

4. Методика раннього розвитку Сесіль Лупан

Ідеї Сесіль Лупан засновані на методиці Глена Домана, яку вона удосконалила. Обидва методи спрямовані на розкриття творчого потенціалу кожної дитини, формуванні її як особистості. Але різниця в тому, що у Домана все чітко за віком, а в Сесіль Лупан знання дитині дають в той момент, коли у нього виявляється інтерес або в цьому є необхідність, з урахуванням схильності дітей.

5. Методика раннього розвитку Масару Ібука

Основоположні принципи методики Масару Ібука:

- характер і здібності будь-якого людини не зумовлені від народження. Їх слід формувати, і переважно в ранньому віці;
- у перші три роки в людському мозку формується приблизно 70% нейронних міжклітинних зв'язків, завдяки яким буде можливо надалі емоційний та інтелектуальний розвиток дитини;
- ранній розвиток не потрібно розглядати як підготовку до дитячого садку або школі. Тим більше, це не може бути способом задоволення батьківських амбіцій. Ранній розвиток – це набір методів, що допомагають виховати щасливу, різнобічно і гармонійно розвиненої людини;
- є навички та здібності, розвиток яких після трьох років буде малоефективним: відчуття рівноваги, музичний слух, координація рухів, сенсорна реакція і т.д.;
- мозок маленької людини здатний вмщати в себе безмежний обсяг різної інформації, але при цьому вона повинна бути йому цікава.

Це лише невелика кількість методик раннього розвитку, на які опираються педагоги, інструктори з раннього розвитку, кожна з них має свої переваги і недоліки. Відмінним варіантом стане поєднання всіх прийомів між собою. Тоді позитивний ефект кожного методу тільки посилиться.

В комунальному закладі „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради на заняттях гуртка „Стежинками природи” постійно працюють над раннім розвитком вихованців засобами природи. Природа своєю різноманітністю привертає увагу дітей, збагачує їх, стає джерелом радісних відкриттів і переживань.

В основі раннього розвитку лежить стимулювання пізнавальної активності гуртківців. На заняттях гуртка „Стежинками природи” керівник поєднує пізнавальну та творчу діяльність, що сприяє підвищенню постійного інтересу дитини до навколишнього світу та свого місця у ньому. Заняття також сприяють розширенню сенсорного досвіду вихованців, збагачення їхніх вражень, пов'язаних з тваринним і рослинним світом. У гуртківців виховується позитивна емоційна налаштованість на спілкування з об'єктами природи (у межах приміщення позашкільного навчального закладу та в найближчому природному довірлі). Також створюються сприятливі умови для практичного ознайомлення дитини з особливостями свійських тварин, кімнатних рослин, овочів, фруктів тощо, формуються відчуття власної причетності до процесів догляду дорослих за тваринами та рослинами, бережливого й обережного поводження з ними.

Серед засобів пізнання природи провідне місце належить безпосередньому спілкуванню дітей з природою. Проводячи екскурсії на території навчального закладу, з гуртківцями проводять різноманітні ігри „З якого дерева листочок або плід”, „Знайди п'ять однакових листочків”, проведення таких ігор активізує інтерес до явищ, спонукає пізнавати навколишнє у доступній формі. Цікавими на прогулянках є хвилинки емоційного розвантаження, коли дітям пропонується уявити себе хмаринкою, дощиком, деревом, листочком, живою або неживою природою, описати свої

почуття, розповісти що цікавого вони бачили, що корисного вони зробили, це допомагає не тільки розвантажити дітей, налаштувати на працю, а також сприяє формуванню таких моральних якостей, як доброта, чуйність, любов і увага до всього живого. Важливо навчити дитину не лише сприймати красу, бачити її, відчувати і розуміти, а й щоб одержані естетичні враження викликали бажання діяти чесно, гуманно, відповідати власною посильною участю у створенні прекрасного.

Також під час практичних занять на місцевості, екскурсій у природу діти є не лише спостерігачами, а залучаються до екологічних акцій, трудових десантів („Захист первоцвітів”, „Годівничка”, „Зустріч птахів”, „Букет замість ялинки”), що дає можливість гуртківцям спостерігати за наслідками своєї природотворчої діяльності, і, головне, провести аналіз власної участі у природоохоронній та дослідницькій роботі.

Різноманітна наочність завжди привертає увагу дітей, особливо, якщо вона ще й доповнена цікавими завданнями, що спонукають дитину до роздумів, пошуку певних аргументів, тому у роботі гуртка широко практикуються природничі та екологічні вікторини, ділові та рольові ігри, імітаційні ігри, а також шаради, кросворди, ребуси, загадки в малюнках, анаграми природничої тематики тощо. Традиційними під час занять стали пізнавально-ігрові програми, екологічні ігри „Павутинка лісу”, „Хто залишив слід”, „Подорож краплинки”, „Хто як зимує”, „Сніжинки, вітер і мороз”.

В ході занять здійснюється перегляд тематичних відеофільмів, мультфільмів з подальшим їх обговоренням, в якому активно беруть участь гуртківці, що сприяє розвитку комунікативних здібностей, розширенню кругозору про навколишній світ.

На заняттях гуртка широко використовувались дидактичні картки такі як „Влаштуй виставку картин на тему „Зима – літо”, „Хто зайвий?”, „Типи лісів”, „ Життя рослин восени - яблунька”, „Хто залишив слід”, „Пристосування риб до життя у воді”, „Життєвий цикл метелика”, „Життєвий цикл жука-сонечка”.

Творчій реалізації гуртківців сприяє активна участь у телепередачі „Невгамовні дослідники”. Вихованці розповідають малюкам про весняні первоцвіти, чому ялинка зелена і чому дерева восени втрачають листя.

Створюючи аплікації на тему заняття, дитина реалізує своє бачення оточуючого світу у всій красі і барвах, це дає змогу гуртківцям розкрити свою індивідуальність та творчу особистість.

Хоча самі ідеї раннього розвитку не нові, останнім часом у нашій країні вони набувають все більшої популярності, широко висвітлюються в ЗМІ, повсюдно відкриваються центри раннього розвитку. З одного боку, сучасний темп життя вимагає все більшої відповідності найвищим стандартам, а з іншого – з’являється ризик уніфікованого підходу до цього питання.

Нараховується безліч методик раннього розвитку, і жодна із них не є універсальною. Вибираючи методику занять з великої різноманітності пропонуєваних сьогодні необхідно уважно її вивчити та визначити, наскільки вона підходить саме конкретній дитині, наскільки вона комфортна і цікава.

Заняття, які проводяться в ігровій формі, з гарним настроєм, без усякого примусу над дитиною, тільки за умови її зацікавленості і гарного самопочуття, не можуть принести шкоди.

Маленькі діти найбільше на світі люблять вчитися. Діти вчаться завжди, кожную хвилину свого дня. Прийшовши в цей світ, маленька людина з цікавістю знайомиться з усім, що його оточує. Тому ранній розвиток необхідний, він задовольнить потребу дитини в отриманні знань. Жодна методика раннього розвитку не закликає примушувати дитину до занять. Якщо у дитини немає настрою, вона втомилася або погано себе почуває - відкладіть заняття. Не хоче виконувати конкретну вправу - перейдіть до іншої.

Отже, ранній розвиток слід розглядати не як мету, а засіб, що дозволяє виховати особистість, здатну досягти успіху в різних видах діяльності та бути щасливою. Щастя, вважав Масару Ібука, – це не стільки досягнення в певній сфері, скільки гармонійні відносини з самим собою і з оточуючими.

Отже, як бачимо із усього вище зазначеного, природа для дитини є невичерпною криницею знань та емоцій, а для дорослих - універсальною скарбничкою методів і форм роботи у всебічному вихованні та ранньому розвитку дітей.

Формування інтелектуальних, творчих здібностей і особистісних якостей дитини в творчому об'єднанні раннього розвитку «чомусик»

Кузьмінська Валентина Василівна

Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді

Творче об'єднання раннього розвитку дитини «Чомусик» в Чернівецькому обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді працює два роки. Його заняття відвідують малята дошкільного віку. Традиційно головною метою навчально-виховного процесу є якісна підготовка дітей до школи. Але нині цього замало. Сьогодні ця підготовка вже не обмежується засвоєнням базових навичок (читання, письма і здібності рахувати). Сучасна дитина має потребу у всебічному розвитку – інтелектуальному, психоемоційному, комунікативному, фізичному.

Творче об'єднання раннього розвитку дитини «Чомусик» надає для дітей можливість багатогранного розвитку, пропонуючи цілий комплекс занять, спрямованих на формування інтелектуальних, творчих здібностей і особистісних якостей. Усі заняття проводяться в сучаснооблаштованих, спеціалізованих навчальних аудиторіях. Педагогічні кадри – це творчий колектив однодумців, який намагається дати своїм вихованцям всебічні знання з предметів еколого-натуралістичного напрямку, навчити їх бути активними, ініціативними, винахідливими, кмітливими. Дошкільнята роблять перші кроки у вивченні багатогранної цінності природи через засвоєння курсів: «Світ навколо тебе», «Веселий букварик», «Природа крізь призму англійської мови», «Основи здоров'я», «Логічні вправи», «Умілі ручки», «Рухливі ігри». В основу програм покладено авторську технологію освітнього маршруту із дотриманням вимог навчання з дітьми дошкільного віку в позашкільному навчальному закладі (програми затверджені вченою радою Чернівецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти).

Програма ґрунтується на:

- державних документах: Законах України «Про освіту» (1991), «Про позашкільну освіту» (2000), «Про дошкільну освіту» (2001), «Про охорону дитинства» (2001), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Положенні про позашкільний навчальний заклад (2001), Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (2001);
- наукових засадах: реалізації особистісно-орієнтованої моделі позашкільної освіти, забезпеченні гармонійного та різнобічного розвитку особистості, здійсненні цілісного підходу до організації змісту позашкільної освіти, забезпеченні наступності між позашкільною та початковою загальноосвітньою

підготовкою;

- головних принципах побудови навчально-виховного процесу: демократизації, природовідповідності, кінльтуровідповідності, гуманізації, єдності національного та загальнолюдського, розвиваючого навчання, індивідуалізації навчально-виховного процесу, оптимізації творчого розвитку;
- нових досягненнях теорії та передової практики позашкільної освіти.

Новаторський пошук педагогів творчого об'єднання раннього розвитку дитини «Чомусик», їх високий професійний рівень, різноманітність методик та унікальність підходів до проблем духовного розвитку дитини, розвинена матеріально-технічна база створили умови для переходу на якісно новий рівень діяльності. Він пов'язаний з розширенням знань з екологічного виховання, з виявленням особливо талановитих дітей, створенням оптимальних умов для розвитку їх дарувань, з переходом від традиційної моделі навчання до розвитку особистості дитини в процесі співтворчості з педагогом.

Сукупність програм, що реалізуються в творчому об'єднанні «Чомусик», є його провідною характеристикою, яка відповідає на питання, наскільки різноманітний, широкий спектр освітніх послуг пропонує Творче об'єднання, який високий ступінь задоволення інтересів дітей дошкільного віку та батьків.

Вихованці об'єднання знайомляться з елементами натуралістичної та природоохоронної роботи, з екологічними поняттями, засвоюють навички природоохоронної діяльності, вчать вести спостереження за сезонними явищами природи, живими об'єктами. З цією метою проводяться заняття під відкритим небом, практичні хвилинки спілкування з мешканцями куточка живої природи, природоохоронні акції по підгодівлі зимуючих птахів, виставки малюнків «Природа очима дітей», «Мій чотириногий друг», «Рослини рідного краю», екскурсії по екологічній стежині Центру, практичні роботи з елементами дослідництва (пророщування насіння, розмноження кімнатних рослин листками, живцями) тощо.

Методика проведення занять гнучка й різноманітна і передбачає, що навчання в творчому об'єднанні раннього розвитку дитини має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя, а у навчальному матеріалі не повинно бути перенасиченості інформацією, яку діти неспроможні належним чином сприйняти. Використовується комплекс таких методичних засобів і прийомів, щоб вивчення природи, будь-яке спілкування з нею залишало в пам'яті дітей глибокий слід, обов'язково впливало б на почуття і формувало свідомість.

Планування роботи об'єднання складене так, щоб бесіда з дітьми тривала не більше 8-10 хв. і кожна наступна частина бесіди несла цікавішу, ніж попередня, інформацію. Бесіда переходить в казку чи тематичну гру, поєднуючись з демонстрацією слайдів, відеофільмів, практичною роботою – виготовленням саморобок чи малюнків, які відображали б власне бачення дітьми теми або вражень від екскурсії.

Значне місце в програмі творчого об'єднання раннього розвитку дитини відводиться проведенню екскурсій в природу, основними завданнями яких є

розвиток уміння спостерігати явища навколишнього світу; збагачення життєвого досвіду; нагромадження конкретного природничого матеріалу як основи розвитку абстрактного мислення; формування уміння будувати гіпотези і формувати висновки; розширення пізнавальних інтересів; спонукання до творчості засобами слова, розвиток уяви і фантазії.

Важливою умовою формування творчого мислення через природу є організація спостережень, що дає змогу розвивати здатність дошкільнят до знаходження невідомого у відомому, незвичайного у звичайному, до постановки питань, які фіксують невідоме, виступають як ланка народження проблеми, як етап, з якого починається розгортання мислительного пошуку.

Визначаючи методичні засади екологічного виховання та способи його подальшого удосконалення, педагоги звертають увагу на необхідність спрямування цього процесу на розвиток особистісної позиції дошкільнят, зокрема екологічної відповідальності у ставленні до людей, до себе, до матеріальних, природних і духовних цінностей. У процесі екологічного виховання дошкільнят дуже важливо враховувати виховання національної свідомості, етнічно-екологічних аспектів, природних особливостей рідного краю.

Виходячи з цього, під час проведення занять широко використовуються методи екологічного виховання засобами народних традицій, які дають вихованцям: елементарні екологічні знання; дохідливо пояснюють взаємозв'язки компонентів системи «людина – суспільство – природа»; можливість усвідомленого розуміння естетичної цінності природи; можливість досить легко і усвідомлено використовувати знання про народні традиції у власному ставленні до природи.

Народознавство, краєзнавство, вивчення традицій природокористування знайшли своє відображення в усіх курсах Творчого об'єднання. Програмою передбачена окремі теми мета яких: ознайомити учнів з народними символами України; розширити і поглибити їх знання з фольклору, зокрема про рослини та тварини-символи України; навчити дітей використовувати набуті ними знання та збагатити новою інформацією; формувати в учнів вміння висловлювати власні думки; виховувати бережливе ставлення, повагу до рослин та тварин-символів України, любов до духовної скарбниці українського народу – фольклору; виховувати почуття причетності до прадавньої культури нашого народу; розвивати мислення, уяву, вміння узагальнювати.

Певну кількість годин окремих курсів відведено на практичні заняття. Систематична робота з вирощування рослин, догляду за ними на квітниках, навчально-дослідній земельній ділянці, в дендрарії виховує у дітей трудові навички, екологічну свідомість.

Ще один блок практичних занять проводиться в куточку живої природи та на міні-фермі Чернівецького ОЦЕНТУМ. Вони включають: спостереження та догляд за акваріумними рибками, морськими свинками, папугами, шиншилами, перепілками та іншими мешканцями живого кутка.

Практичні заняття на навчально-дослідній земельній ділянці, куточку живої природи, міні-фермі, в дендрарії Центру здійснюється із застосуванням проблемно-пошукового методу. Ця педагогічна технологія передбачає діяльність, співпрацю вихованців та педагогів, актуалізацію суб'єктивної позиції дитини у педагогічному процесі, взаємозв'язок педагогічного процесу з навколишнім світом.

Практична робота на навчально-дослідній земельній ділянці, куточку живої природи, пасіці, крільчатнику, голубнику Центру є початковою ланкою в розвитку творчих здібностей дошкільнят, основою для дослідницьких робіт в більш дорослому віці.

Розвитку естетичного смаку, вмінню бачити, відчувати, сприймати красу навколишнього світу сприяють заняття гуртків «Світ навколо тебе» та «Умілі ручки». Діти ознайомлюються з багатством і різноманітністю кольорів, ліній, форм оточуючих предметів і явищ, що сприяють вихованню в них естетичних відчуттів, розвитку просторового зображення. Процес зображення знайомих предметів дає можливість дітям глибше вивчити, проаналізувати, зрозуміти різноманітність їх будови, форми, величини, пропорцій, кольору.

Заняття різними видами художньої діяльності (малювання фарбами, олівцями, аплікація, ліплення тощо) мають велике значення для навчання та виховання дитини. Зокрема, під час роботи з пластиліном збагачується сенсорний досвід дошкільнят, розвивається їх мова, зорове сприйняття, засвоюються математичні уявлення, орієнтування у просторі. Дитина вчиться аналізувати предмети, які складаються з кількох частин, визначати форму кожного, передавати їх у ліпленні, дотримуючись відповідних пропорцій.

Дитинство малюка проходить у грі, тому педагоги проводять заняття у невимушеній ігровій формі. Під час роботи часто використовують музику, яка створює гарний настрій та підвищує працездатність дитини. У нагоді стають вірші, казки, загадки, скоромовки. Черговість розташування ігор і вправ обрана так, щоб сприяти зростанню довірливості та відвертості групового спілкування. При плануванні і проведенні занять із дітьми слід враховувати деякі принципи проведення ефективного заняття:

- принцип ускладнення поставлених завдань від спільного виконання завдання з докладним інструктажем до творчих, самостійних робіт (дітям пропонують працювати самостійно або придумати подібне завдання);
- принцип використання ігрових методів і прийомів роботи, що містять елементи змагання (дітям із низькою самооцінкою ігровий характер занять допомагає позбавитись страху щодо можливих невдач, а дітям із завищеною самооцінкою отримати зворотній зв'язок щодо їхніх можливостей);
- принцип чергування рухливих та малорухливих завдань і вправ, застосування фізкультхвилинок, чергування письмових та усних форм роботи (ця умова є обов'язковою під час роботи з дітьми, оскільки дає можливість розподілити власну енергію і сприяє зняттю втоми й підвищенню працездатності);
- принцип добровільної участі дитини у виконанні завдань (якщо дитина вперто не хоче брати участі в будь-якій діяльності, не слід її примушувати,

нехай спостерігає за ходом заняття або займається цікавою для неї справою і не заважає іншим);

- принцип саморозкриття (керівник забезпечує кожній дитині можливість виявити його справжні почуття, переживання, думки, а не засвоєні зразки поведінки);

- принцип індивідуального підходу (необхідно врахувати рівень можливостей і реальних досягнень дитини, ступінь відкритості у спілкуванні);

- принцип коректної педагогічної оцінки (оцінювати не особистість дитини, а її дії та її результат. Це має бути вербальне, інтонаційне, мімічне виявлення зацікавленого й поважного ставлення до того, що гуртківець сказав, намалював, показав).

Ігрова діяльність навчає дитину керувати власною поведінкою та через взаємодію з іншими розширює її рольовий репертуар. Спілкування в групі розширює межі бачення дитиною власних можливостей через відображення в інших та з іншими. Створення «ситуації успіху» виявляє здатність дитини до самоактуалізації та ефективного засвоєння знань.

У 2016 – 2017 навчальному році введено нові курси - «Основи здоров'я» та «Природа крізь призму англійської мови».

Програма курсу «Основи здоров'я» була апробована впродовж 6 років педагогами Чернівецького ОЦЕНТУМ у позашкільному навчальному закладі – Чернівецькому обласному центрі естетичного виховання «Юність Буковини» і має практичну спрямованість. Відповідно до програми напрацьовані методичні рекомендації щодо використання ігор, казок, загадок, прислів'їв як оптимальних засобів валеологічного виховання дошкільнят та навчальний посібник для керівників гуртків «Основи здоров'я для дошкільнят» (автор – методист вищої категорії В. В. Кузьмінська). Згаданий посібник зайняв I місце на обласному етапі Всеукраїнського конкурсу науково-методичних розробок з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти хіміко-біологічного профілю у 2014 р. і був направлений для участі у фінальному етапі Всеукраїнського конкурсу. Журі конкурсу високо оцінило напрацювання посібника, як такі, що розкривають сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах, кращий педагогічний досвід, спрямований на допомогу керівникам гуртків. Посібник зайняв II місце у вище зазначеному конкурсі.

Отже вважаємо, що організована таким чином робота творчого об'єднання раннього розвитку дитини допомагає інтелектуальному, духовному розвитку особистості дитини, її творчій самореалізації та набуттю нею екологічної культури.

Ранній розвиток дитини через педагогічну спадщину в.о. сухомлинського в умовах позашкільного навчального закладу

Людмила Миколаївна Москальчук

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр

Анотація: у статті аналізується педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського щодо екологічного виховання дітей дошкільного віку; наводяться форми та методи роботи з дітьми в умовах позашкільного навчального закладу.

Ключові слова: екологічне виховання, урок-мислення, спостереження, організаційні форми, ранній розвиток.

Досвід роботи у школі привели В.О.Сухомлинського до переконання, що у ранньому віці слово, різні види роботи над ним, не тільки розвивають мовлення і мислення дітей, а й мають великий виховний і освітній потенціал. У наші дні, коли весь світ перебуває на межі екологічної катастрофи, коли під загрозою майбутнє людства, жодна людина не заперечуватиме, що екологічне виховання й освіта – чи не найбільш актуальні питання сучасності.

Бережне ставлення до природи і до себе має стати одним із критеріїв оцінки моральних цінностей людства.

Найбільш сприятливий період для роз'яснення завдань екологічного виховання – то дитинство. Маленька дитина пізнає світ з відкритою душею і серцем, і яким буде ставлення до цього світу, чи навчиться вона бути господарем, що любить і розуміє природу, залежить від її виховання.

Сьогодні наша спільна земля, наша планета у небезпеці, захистити її від катастрофи може тільки людина, яка може почути дихання листя й пісню коника-стрибунця, дзвін срібних дзвіночків у бездонному літньому небі, пісню жайворонка, може слухати музику природи. Таку людину ми маємо виховати, збагатити її знаннями, навчити бути милосердною, любити і берегти свою землю, розумно користуватися її багатствами.

У цьому нам допоможе творча спадщина В.О.Сухомлинського, що з роками не втрачає своєї актуальності, а відкривається все новими і новими гранями. Вона торкається найважливіших педагогічних проблем і допомагає їх вирішенню на рівні вимог сучасної педагогіки. Це визнано педагогічною громадськістю не лише України, а й усього світу.

Твори видатного педагога відображають запити, стан, тенденції і перспективи освітніх реалій, розвитку дитини, спираються на потреби навчання й виховання і можуть бути прийнятними для будь-якого середовища, у будь-якій країні.

Створена В.О.Сухомлинським цілісна і досить ефективна система виховання Людини і Громадянина спрямована на всебічний розвиток особистості. У ній великий педагог показав зразки педагогічної майстерності,

запропонував ряд оптимальних методик навчання та виховання, розробив численні рекомендації та поради практичним працівникам, за що завоював визнання сотень тисяч людей. Звертаючись до творчості великого педагога, ми знаходимо у ній відповідь на питання, що стосуються формування людини, в якій гармонійно поєднуються духовне багатство, моральна і фізична краса.

Основні ідеї навчання та виховання дітей, які розкрив В.О.Сухомлинський у своїх працях, широко використовуються у навчально-виховній роботі позашкільних навчальних закладів. Любов та повага до дитини, підтримка найкращого, що є в кожній із них, розвиток творчості кожної особистості, повага до природи, як найважливішого засобу виховання прекрасного – втілюється на гурткових заняттях. Саме в позашкільних закладах ми маємо можливість наслідувати погляди В.О.Сухомлинського, які мають на меті досягнення особливого психологічного клімату, де б дитина почувалася комфортно. «Цінність гурткової роботи, – писав В.О.Сухомлинський, – полягає в тому, що кожен може протягом тривалого часу випробувати свої задатки, здібності, виявляти у конкретній справі свої нахили, знаходити улюблене заняття».

Видатний педагог вважав, що формування у людини ставлення до рідного краю, як частки природи, слід починати з раннього віку. Чим молодший вік дитини, тим вразливіша, сприятливіша вона до виховного впливу, тим яскравіші, безпосередніші почуття, що забарвлюють її мислення. Тому гурткову роботу рекомендував проводити з дошкільного віку, а основні завдання екологічної освіти дошкільників великий педагог вбачав у: розвитку естетичного відчуття світу дошкільників; уявленнях про взаємозв'язки у природі; засвоєнні елементів екологічної культури; вивченні перлин народної мудрості про дбайливе ставлення до природного оточення; вихованні справжньої любові до природи, бажанні піклуватися про рослинний і тваринний світ; стимулюванні допитливості та зацікавленості у пізнанні природи; формуванні навичок культурної поведінки у природі; набутті постійної потреби у зміцненні й збереженні власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Лише у спілкуванні з живим світом дитина має змогу заглибитись у безмежне багатство явищ, їх невичерпну красу. Вона вбирає у себе барви, звуки й пахощі природи, захоплюється загадковістю, співчуває всьому живому. У такому творчому процесі діти оволодівають «абеткою» емоцій.

Одна із форм роботи з дітьми 5-річного віку, яка забезпечує емоційне сприйняття навколишнього світу – гурткові заняття у природі. Метою таких занять є установка: дивитись і помічати, помічати і відчувати, відчувати і думати, думати і творити. Як говорив В.О.Сухомлинський, потрібно, щоб кожна з названих тем несла дитині безліч відкриттів, зроблених нею самостійно, щоб дитина заглибилась подумки в якусь деталь, зосередила на ній всю увагу.

Заняття у природі краще проводити інтегрованими, тобто поєднувати їх з валеологією, навколишнім світом, математикою, музикою.

Педагог обґрунтовано вважав, що і навчання грамоті необхідно тісно поєднувати саме з природознавством та малюванням: спочатку діти

роздивляються доквілля, наприклад, луку, освітлену сонцем, слухають дзижчання бджіл, сюрчання коників, потім малюють і, нарешті, підписують. Кожне слово і кожну букву діти сприймають, як відкриття, вони зустрічають їх не у книзі – у живому середовищі, у парку, на подвір'ї, у лісі.

У Волинському обласному еколого-натуралістичному центрі ця методика розпочинається із груп раннього розвитку «Ластів'ята», програма якої передбачає формування дбайливого ставлення до природи, а головне – збереження здоров'я вихованців. З цією метою плануються заняття під відкритим небом, уроки-милування природою за В.О.Сухомлинським, екскурсії у природу, виставки малюнків, творчих робіт «Природа очима дітей», практичні заняття, експериментування, екологічні акції, операції, конкурси.

Для реалізації виховного потенціалу природного оточення В.О.Сухомлинський широко використовував прогулянки у ліс, поле, на луки, де діти ходили босоніж, дихали цілющим повітрям, захоплювались простором, неповторним світом природи. Він прагнув до того, щоб діти, перш ніж відкрити книгу, прочитати першу літеру, перше слово, перегорнули сторінки найчудеснішої книги – книги природи.

Зі своїми вихованцями я також практикую такі прогулянки. Після малорухливого заняття прогулянка починається з рухливої гри, і навпаки, після занять із значною руховою активністю її можна почати із спостереження. Визначати тематику прогулянок необхідно, виходячи з можливостей природного оточення навчального закладу, а також з тих явищ у природі, які характерні для певної пори року.

Прогулянки навесні можуть містити спостереження за: рослинами, що зимували під снігом (барвінок, копитняк); пожвавленням птахів; цвітінням першоцвітів (підсніжник, проліска); першими комахами (джмелями, метеликами, мурашками); сокорухом дерев; поведінкою дятла, білки. Діти можуть слухати весняну пісню синиці, спів соловейка, порівнювати їх.

Маленькі юннати Волинського обласного еколого-натуралістичного центру мають можливість спостерігати за весняними роботами у дендропарку: обрізуванням дерев, кущів, висаджуванням розсади однорічних рослин, цвітінням весняних декоративних рослин.

Учні школи радості зустрічали схід і захід сонця, восени роздивлялись хмари, а взимку – обриси кучугур і фантазували, слухали казки і складали вірші. Кожну таку подорож у природу педагог називав уроком мислення, уроком розвитку мислення. Урок у живій природі вибудовувався на загальних педагогічних принципах: вільного вибору, відкритості, діяльності, зворотнього зв'язку, ідеальності, підтверджував реальність життя, його красу, неповторність, безцінність.

Роботу, розпочату під час прогулянок можна продовжити на екскурсіях. Знання, що їх одержують діти під час екскурсій, про взаємозв'язки у природі, правила природокористування, цінність для людини тих чи інших об'єктів природи, з якими знайомляться діти, є важливими для екологічного виховання. Екскурсії цінні тим, що на них діти можуть повправлятися у своїх знаннях про

природокористування: у природі ми гості і поводити себе треба чемно, не порушувати спокій тих, хто постійно там живе, не грабувати їхню домівку.

Екскурсія – це заняття, що проводиться за межами навчальної установи. Їх доцільно проводити в той час, коли у природі відбуваються помітні зміни.

Плануючи таку форму роботи визначаю тему і мету екскурсії, конкретизую програмний зміст, намічаю місце екскурсії; заздалегідь підбираю вірші, загадки, прислів'я, які потім використовую у роботі з дітьми. За кілька днів до екскурсії проводжу з дітьми невелику бесіду, щоб викликати у них інтерес до майбутнього заняття. Практикую колективні спостереження, які є обов'язковою частиною кожної екскурсії. Під час розглядання нових об'єктів слід звернути увагу на особливості естетичного вигляду, зв'язки з умовами життя, значення в житті природи і людини. Збір природного матеріалу, у процесі якого діти можуть задовольнити бажання у самостійних спостереженнях, – відповідальний етап екскурсії. Але, необхідно наголосити, що можна викопати 1 – 2 рослини з числа тих, яких навкруги багато, рідкісні брати не можна, багато жолудів не можна брати тому, що ними живляться сойки, білки, кабани та інші тварини. Після розглядання зібраного матеріалу, з метою закріплення знань про природні об'єкти, з якими знайомились діти, проводжу екологічні ігри «Відгадай з якого дерева листок», «У кого дітки з цієї гілки?» та інші.

Ці форми роботи можуть виступати, як однією з форм підготовчої роботи до заняття на наступний день чи служать для закріплення набутих знань на гуртковому занятті. Наприклад, перед вивченням теми «Забруднення повітря» доцільною буде прогулянка на вулиці, спостереження за рухом автомобілів, екскурсія до котельні чи промислового підприємства. Такі екскурсії дають можливість побачити залежність між інтенсивним автомобільним рухом та станом атмосфери.

Екскурсія і прогулянка можуть бути і самостійним джерелом набуття знань. Вони можуть організовуватись з метою показу старих рідкісних дерев, їх співіснування з рослинним і тваринним світом; рослин і тварин, яких мало у даній місцевості; цікавих об'єктів рельєфу; праці людей у природі, їх діяльності з охорони довкілля. Екскурсії слугують також для узагальнення знань дошкільнят про певні екосистеми – такі, як ліс, парк, водойма, луки, наочного вивчення наявних у них екологічних зв'язків.

У багатій спадщині В.О.Сухомлинського – розроблені та впроваджені у практику різноманітні форми спостережень у природному довкіллі. На думку педагога, саме вони допомагають створити цілісну картину про довкілля та виховати гуманні почуття до всього живого: «Ідіть в поле, парк, пийте із джерела думки, і ця жива вода зробить ваших вихованців мудрими дослідниками, допитливими, цікавими людьми і поетами». У результаті спостережень формується спостережливість – «найважливіша риса розвиненого розуму» – сукупність особистих якостей і здібностей людини, яка передбачає вміння помічати суттєве в навколишньому світі, правильно розпізнавати типові риси в тих чи інших явищах, швидко орієнтуватися в різних ситуаціях.

Цікавим методом формування екологічної культури дошкільнят є ведення екологічних спостережень. Його мета – дати можливість безпосередньо поспілкуватися з живим об'єктом, розглянути його, закласти основи для появи у дітей емоційно-позитивного, турботливого ставлення до даного об'єкта чи явища. Внаслідок спостережень різних явищ, у дітей «зливалися в органічній єдності образ, емоція, слово».

Цінність спостережень – у безпосередньому спілкуванні з природою. Початок спостереження треба проводити особливо емоційно, цікаво, щоб передати відношення до об'єкта, який спостерігається. Тут варто використовувати яскраві описи і порівняння, наприклад «горобчики, неначе у сірі светри одяглися», «синичка нарядна, у жовтій сорочечці, чорній краватці». Звертаючи увагу дітей на появу біля квітів красеня джмеля, педагогу необхідно знайти добрі слова, які зацікавлять дітей: «Подивіться, хто прилетів до нас у такій гарній пухнастій шубці. Ану, джмелику, пошукай, що діти приготували тобі на обід». Не варто зразу ставити запитання, потрібно підвести підсумок і щось залишити на завтра.

Ось приклад спостереження за бабкою на водоймі. «Придивіться, діти, хто це так стрімко літає над ставком? Так, це бабка. Яка вона струнка! Як гарно переливаються на сонці її крила! Це справжня окраса нашої природи.

А як ви думаєте, чому вона так стрімко літає? Звичайно, тому, що у неї довгі і сильні крила, покриті сіточкою жилок. А може, хтось із вас знає, що бабка розшукує у повітрі? Чим бабка живиться? Живиться бабка мухами, комарами, мошкою, яких наздоганяє у повітрі.

Подивіться, які у бабки очі. Вони допомагають їй добре бачити у польоті здобич. Якщо трапляється велика муха, бабка хапає її своїми чіпкими лапками. Як ви думаєте, чому багато бабок з'являється біля ставка влітку. Тому, що влітку тут багато комарів і мошок, мух. Так, вони докучають людям і свійським тваринам. Поїдаючи їх, бабки приносять користь. Ось, чому ми повинні берегти цих корисних комах. Вони прикрашають нашу природу».

Отже, спостереження дає змогу більш інформативно і повніше виконувати завдання ознайомлення дітей з природою.

Цікавими й результативними є досліді самих дітей, їхні «відкриття». «Може маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних розумових зусиль, – вона творець; її розумова діяльність і творчість», – говорить В.О.Сухомлинський.

І як результат – дитина отримує нові знання. Наприклад, ллючи воду на шматок мила, грудку цукру, землю тощо ми примушуємо воду змішуватись з цими речовинами, розчиняти деякі з них, цим самим забруднюючись. Ефективно використані ігрові форми проведення дослідів за участю героїв: Світлячок, тітонька Природа, дядько Вітер, Капітошка, Чарівник-невидимка тощо. Обов'язково потрібно ставити пізнавальні завдання у формі проблемного запитання, вислухати дитячі гіпотези, чітко визначити умови його проведення, обговорити його результати.

Найбільше дослідів у молодшому віці проводиться з метою вивчення властивостей об'єктів неживої природи: води, повітря, снігу тощо.

На занятті «Зима-чарівниця» можна переконати дітей у тому, що у морозний день сніжинки твердішають, коли ми наступаємо на них, сніжинки ламаються і ми чуємо хрумкотіння. У цьому нам допоможе простий дослід. Для нього потрібні кукурудзяні палички, мисочка та олівець. Відомо, що сніг складається з багатьох сніжинок, які мають шість промінців. Він нагадує пухкі круп'яні палички. Наразі спробуємо подрібнити їх, натискаючи олівцем. Діти виконують завдання. Спробуємо «потоптати» палички зубами. Чи чуєте ви хрумкіт? Чому? Разом з дітьми приходимо до висновку, що сніжинки у морозний день стають крихкими і коли наступати на них ніжками, вони ламаються.

Дитяче серце чутливе до заклику творити красу й радість для людей – важливо тільки, на думку В.О. Сухомлинського, щоб слідом ішла праця. Якщо дитина відчуває, що своїми вчинками приносить радість ближнім, то змалечку навчиться узгоджувати власні бажання з інтересами людей, а це важливо для виховання доброти й людяності, самодисципліни, без якої немає совісті, немає справжньої людини.

У багатьох сім'ях батьки усвідомлюють значення залучення дітей до посильної трудової діяльності з раннього віку і сприяють тому, щоб вони вміли себе обслуговувати, берегти речі, які для них придбали: одяг, іграшки тощо, вміли доглядати за рослинами та домашніми тваринами.

«Розвиток дитини на кінчиках її пальців, – стверджує Василь Олександрович Сухомлинський, – ...наші діти мають свої грядки – спеціально для того, щоб гармонійно зливались ці три речі – бачити, спостерігати, думати. Розумна, одухотворена думкою і подивом праця – це та глибина, на якій тримається човен думки. Розумні руки творять розумну голову; самостійна думка, як вогонь від іскри, народжується тому, що маленька дитина, доторкаючись до природи не байдужим спостерігачем, а трудівником, відкриває численні «чому?» і дає на них відповіді самостійно споглядаючи, спостерігаючи.

Наші дошкільнята доглядають кімнатні квіти, акваріуми, працюють на квітниках, овочевих грядках. Діти навчаються користуватися інструментами для роботи на ділянці, знайомляться з правилами безпеки і культури праці, особистої гігієни, охорони навколишнього середовища, правилами поведінки у природі, які прослідковуються у творах В. О. Сухомлинського:

- найкраща квітка та, що квітує там, де зростає. Не зривай квітку – вона зів'яне. («Хлопчик і Дзвіночок Конвалії», «Сергійкова квітка», «Дівчинка і Ромашка», «Він зненавидів красу»);

- кожний зелений листок, кожна травинка виділяє в повітря кисень. Ним ми дихаємо, без нього немає життя. Не топчи, не зривай рослин!;

- не лови барвистих метеликів, що літають над квітами. Вони схожі на казкові літаючі квіти і нікому не завдають шкоди. Не лови метелика – він загине. («Метелик і Квітка», «Щоб метелик не наколовся»);

- красу треба приймати серцем. («Людина з гарячим серцем», «Скільки ж ранків я проспав», «Яблуко і світанок», «Намисто з чотирма променями», «Як Оленка хотіла весну наблизити»);

- щоб згубити молоде деревце, потрібні хвилини, а виростити – роки. Не ламай гілки дерев і кущів. («Зламана яблунька», «Зрубана верба», «Відломлена гілочка»);

- гриби – отруйні для людини, а для лісових мешканців – ліки і харчі. Чим більше у лісі різних грибів, тим він і затишніший, у ньому краще й швидше ростуть дерева. Не рви без потреби грибів;

- ніщо так згубно не впливає на все живе, як вогонь. Байдужість, що призвела до пожежі – злочин і перед природою, і перед людьми. Простеж, щоб у лісі навіть іскри від багаття не виникло. Не випалюй минулорічну траву. («Іванова хата горить»);

- покинута консервна банка, скло можуть поранити лісового звіра, призвести його до загибелі. Не залишай слідів свого перебування на природі. Нехай твоє місце відпочинку буде чистим. Рештки їжі залиш для пташок, на сухих сучках, для звірів на пеньку, комах на землі. («Соромно перед соловейком»).

Вивчаючи твори В.О.Сухомлинського, бачимо, що він великого значення в екологічному навчанні надавав казці. Ось як поетично педагог про це пише: «Кожен день приносив нові відкриття у навколишньому світі. Кожне відкриття втілювалося в казку, творцем якої були діти. Казкові образи допомагали малюкам відчувати красу рідної землі. Краса рідного краю, що відкривалася завдяки казці, фантазії, творчості, – це джерело любові до Батьківщини. Розуміння і відчуття величчя, могутності Батьківщини приходять до людини поступово і мають своїм джерелом красу».

В.О.Сухомлинський не тільки розкрив високу мудрість казки, а й показав, що казка – це друг і вчитель дитини, вона допомагає їй краще пізнати світ, робить її добрішими, людянішими, викликає бажання пронести чудові риси позитивних персонажів через своє життя. Без казки, без гри, уявлень дитина не може жити, без казки навколишній світ перетворюється для неї на гарну, але все – таки намальовану на полотні картину: казка примушує цю картину ожити.

ВИСНОВКИ. Екологічне виховання за В.О.Сухомлинським – це частина складної системи навчання та виховання, при якій дитина без уваги не залишить жодної травинки, пташки, вчиться робити не тільки висновки, а й аналізувати.

Екологічне виховання – це тяжка і дуже кропітка справа. Багато чого залежить від педагога, від його особистості і навіть від ставлення до природи. Воно потребує системи – вивчення з дошкільного віку, продовження у молодшій школі, а з кожним роком – поглиблення знань, адже екологія – це новий спосіб мислення. З віком дитину слід переконувати в тому, що вона не має морального права заподіяти шкоду іншій людині, тварині, рослині, це значить зробити світ безпечнішим, довговічнішим.

Великий досвід роботи В.О.Сухомлинського з екологічного виховання

дітей глибоко переконує, що благодійним джерелом гуманістичного виховання особистості є природа. З перших хвилин життя дитина входить до світу природи, що викликає почуття радості, здивування, захоплення, милування. «Замилуватися кущем шипшини, на якому палають червоні ягоди і жовтогарячі листочки; маленьким кленом і стрункою яблунькою з кількома жовтими листочками; кущем помідорів, обпаленим першим нічним диханням заморозку, – все це пробуджує в дитячих серцях ласкаве, доброзичливе, дбайливе ставлення до живого», – говорив В.О.Сухомлинський.

Доцільність екологічного виховання на спадщині великого педагога є у тому, що мозок дитини потребує виховання природою, бо якщо посадити її тільки у класі, то клітини мозку швидко втомлюються і діти погано справляються з роботою. Дитина у ранньому віці і ніби уважно слухає, але не запам'ятовує. В такому випадку розумові сили дитини слід зміцнювати серед природи, адже природа безпосереднє джерело яскравих дитячих вражень і спостережень, бо дитина не тільки чує, а й прислуховується, не тільки дивиться, а й вдивляється, а це все разом покращує якість сприймання, сприяє кращому запам'ятовуванню, допомагає в подальшому дитині у навчанні.

Список використаних джерел:

1. Організація екологічної освіти та виховання учнівської молоді (на допомогу вчителю).- К.: Фенікс, 2003.
2. Сухомлинський В. Школа і природа // Вибр. тв.: У 5 т. – К., 1977.- Т.5. – С.536.
3. Сухомлинський В. Виховання дбайливого ставлення до природних багатств // Вибр. тв.: У 5 т. – К., 1977.- Т.4. – С.92.
4. Сухомлинський В. Учійть спостерігати, учійть бачити // Вибр. тв.: У 5 т. – К., 1976.- Т.2. – С.473.
5. Сухомлинський В. Природа – джерело вихованості // Вибр. тв.: У 5 т. – К., 1977.- Т.5. – С.548.

«Через прекрасне в природі до прекрасного в людині»

Ольга Федорівна Воробей

Комунальний заклад
«Чернігівська обласна станція юних натуралістів»

Щойно малюк з'явився на світ, а може і раніше, батьки починають замислюватися над тим, коли, як та яким чином починати навчання з дитиною. Дитина дивиться на світ очима того дорослого, який з ним займається.

Основне завдання раннього розвитку – не отримати академічні знання, а створити умови, які допоможуть розкрити внутрішній природній потенціал дитини, пам'ять, координацію в просторі, закласти основу фізичного та психологічного здоров'я.

Недарма французький письменник Віктор Гюго порівнював основи, закладені в дитинстві людини, із вирізьбленими на корі молодого дерева літерами, що ростуть разом з ним і є його невід'ємною частиною. Це образне порівняння спонукає замислитися над роллю дорослих, що опікуються розвитком, вихованням і навчанням дітей. Які сліди вони вирізьблять у душах своїх вихованців? І вирішувати ці завдання необхідно починати в ранньому віці, адже дитинство, на думку педагогів і психологів, є періодом, при якому активно формуються основи світогляду дитини: його ставлення до себе, інших людей, навколишнього світу. Тому саме в цьому віці важливо створити умови для розвитку у дітей розуміння того, що все в природі взаємопов'язане, адже якраз у цьому віці дитина вперше долучається до світу природи, знайомиться з багатством і різноманітністю її фарб і форм, формується уявлення про єдність живого світу, частинкою якого ми є. Пізнаючи багатогранний і складний світ навколо, маленька людина прагне самоствердитися в ньому, виявити себе як особистість.

Усвідомлюючи свою відповідальність не лише перед кожною дитиною, а й перед майбутнім, кагорта небайдужих і креативних педагогів, які працюють в комунальному закладі «Чернігівська обласна станція юних натуралістів», шукають ефективні педагогічні технології, що здатні створювати оптимальні умови для ефективного розвитку, навчання і виховання дітей. Серед них: Трегубова Людмила Анатоліївна – директор, керівник гуртків комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів», Кидиба Руслана Григорівна, заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу «Чернігівська станція юних натуралістів», Радченко Олена Михайлівна, заступник директора з методичної роботи, керівник гуртків комунального закладу «Чернігівська станція юних натуралістів», Солодка Ніна Миколаївна, керівник гуртків комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів», Бицько Тетяна Миколаївна, методист, керівник гуртків комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів», Чала Олена Григорівна, керівник гуртків комунального закладу

«Чернігівська обласна станція юних натуралістів», Велігорська Світлана Віталіївна, завідувач відділу методичного, керівник гуртків комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів».

Формуванню екологічної компетентності людини, гармонії її відносин з природою сприяє робота дітей у гуртках еколого-натуралістичного напрямку, секціях клубів «Берізка», «Квіти України», «Господарочка», фітофітальні «Медунка», під час проведення масових еколого-натуралістичних заходів, природо-охоронних акцій: «Мій рідний край – моя земля», «Птах року», «Майбутнє лісу в твоїх руках» тощо. Важливим заходом щодо поширення екологічних знань є проведення тижня охорони навколишнього середовища: акції «Зелений паросток майбутнього», «День довкілля», «Ріки мого дитинства», екологічні стежки.

Свобода вибору занять робить позашкільний навчальний заклад привабливим для дітей різного віку.

Основна мета гуртків еколого-натуралістичного напрямку спрямована на виховання особистості, яка сприймає життя як найвищу цінність, формуванню основ здорового способу життя, екологічної культури та національної свідомості, а також розвиток індивідуальних якостей особистості, котра за своєю природою схильна до того чи іншого виду діяльності.

На заняттях гуртків учні отримують ґрунтовні знання з предмета, яким вони цікавляться, набувають практичних умінь і навичок роботи. Досліди, що виконуються гуртківцями, мають виховне спрямування. Передбачається і самостійна робота учнів з літературними джерелами, екскурсії, експедиції в природу, написання творчих робіт, виконання дослідницьких робіт, участь юннатів в масових еколого-натуралістичних заходах, науково-практичних конференціях, акціях, робота на екологічній стежці, в куточку живої природи, контактному міні-зоопарку.

На заняттях гуртків педагоги використовують такі методи і прийоми, які торкаються струн чутливої душі дитини і назавжди формують у неї шанобливе ставлення до всього живого на землі.

Так, під час проведення заняття в гуртку «Любителі домашніх тварин» (керівник – Бицько Н.М.) пропонується дітям прослухати уривок з книги І. Акімушкіна «Причуди природи», в якому розповідається про здатність рідкісних птахів гуахаро до ехолокації. Після розповіді юннати висловлюють свої думки про почуте, пропонують ідеї щодо розв'язання порушеної проблеми. Це пробуджує у дітей найкращі почуття і прагнення, розвиває їх емоційну сферу.

Під час проведення вправи «Наш загальний вибір», яка впроваджується на заняттях гуртка «Основи екологічних знань» (керівник Солодка Н.М.) діти вчаться робити самоаналіз своїх дій та вчинків з точки зору їх екологічної доцільності, що стимулює усвідомлення того, яким чином поведінка людини може «виглядати» з точки зору тих природних об'єктів, яких воно стосується.

Відповідно до специфіки аудиторії та інформаційної наповнюваності заняття, педагог проводить заняття у формі тренінгу, який включає в себе такі

етапи:

знайомство (наприклад: дітям пропонується познайомитись між собою в аспекті того, що кожен має на планеті своє улюблене місце і де хотів би побувати, навіть, якщо вони бачать один одного не вперше; кожен з учасників тренінгу представляється, називаючи своє улюблене місце в природі);

мотивація обраної теми (пропонується згадати про право співіснування живого на Землі);

основна частина проводиться у вигляді екологічних ігор або вправ;

обмін думками та чуттєвим досвідом учасників тренінгу разом з ведучим;

заклучна частина, підведення підсумків.

В дитячому колективі в ході тренінгу панує атмосфера доброзичливості; кожен вихованець має можливість висловлювати власну думку, з повагою ставитись до думок інших.

На заняттях в гуртку «Юні друзі природи» (керівник Корень Т.І.) впроваджуються засоби мистецтва: ліплення, малювання, художня література, читання поезії. На етапі засвоєння знань гуртківці отримують завдання скласти оповідання, казку, вірш на основі вивченого матеріалу.

Під час участі в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу «До чистих джерел» гуртківці ознайомилися з проблемами великих і малих річок Чернігівщини, які не залишили їх байдужими. Діти написали ряд віршів та художніх творів, присвячених малим річкам Чернігівщини.

Керівник гуртка «Юні друзі природи» розробила навчальний проект «Річка просить про допомогу». Працюючи над здійсненням проекту, юні друзі природи організували та провели трудові десанти по очищенню берегів річки Стрижень.

Хочеться зупинитися на роботі клубу «Квіти України». Вихованці гуртка «Юні квітникарі» (керівник Велігорська С.В.) розбили альпінарій і висадили ґрунтопокровні рослини, рослини-сукуленти, лікарські рослини; ведуть догляд за рослинами, набувають навички праці в природі та поступово оволодівають азбукою гармонійного спілкування з природою, яка збагачує світогляд дитини.

Працюючи в дендрарії обласної станції юних натуралістів, вихованці знайомляться з різноманітною кількістю дерев'янистих, кущових і квітково-декоративних рослин, що розкривають дивосвіт рідної природи і тим самим збагачують свої знання про розмаїття рослинного світу.

Під час проведення екскурсії територією навчального закладу дітям пропонується пограти в ігри, адже ігри є не тільки засобом пізнавальної активності, а й пробуджують у них бажання чинити добро і не порушувати відомі їм правила поведінки в природі. Найбільше діти полюбляють брати участь в іграх «Хто краще запам'ятав», «Можна – не можна», «Обери правильну стежку», «Якого кольору: зима, весна, літо, осінь?».

Гра «Можна – не можна».

Діти пригадують правила поведінки в природі. Керівник гуртка називає дію, а діти відповідають: «можна» чи «не можна» робити.

Можна:

- підгодовувати птахів;
- саджати рослини;
- охороняти тварин;
- прибирати сміття навколо водоймища.

Не можна:

- рвати багато квітів;
- ламати гілочки дерев;
- руйнувати павутиння;
- вбивати павуків;
- руйнувати гнізда.

Після гри ведучий аналізує запитання, адже мета – не просто відгадати, а навчити дітей виробляти стратегію пошуку.

Гра «Обери правильну стежку»

На малюнку зображено лісові стежки, обабіч яких квіти, мурашники, гнізда пташок, нори тварин, багаття... Дітям пропонується 2-3 стежки з різними малюнками. Вони вибирають ту стежку для подорожі, де треба комусь надати допомогу (загасити вогнище, підняти гніздечко, підв'язати гілочку дерева, погодувати зимуючих птахів...) чи не сполохнути пташку в гнізді, тваринку в норі, не затоптати квітку...

Саме у грі діти опиняються у ситуації, коли треба робити певні висновки, нести відповідальність за прийняте рішення.

Велика увага приділяється ознайомленню гуртківців із деревами – символами України – вербою, калиною, їх значенню для українського народу, де виховується почуття любові до своєї Батьківщини.

Працюючи з вихованцями гуртка «Юні друзі природи» (керівник Трегубова Л.А.) будує свої заняття на принципах гуманістичного ставлення до оточуючого середовища під гаслом «Пізнаємо – граючи». З вихованцями проводиться

Гра-рефлексія «Знаю – не знаю – хочу дізнатися більше»: діти стають у кружок, обирають ведучого для гри. Ведучий рахує гравців, промовляючи: «Знала – не знала, хочу дізнатися більше». На кому з гравців зупиниться ведучий, той і розповідатиме, що нового йому вдалося дізнатися на занятті, що найбільше зацікавило, сподобалося, що в свою чергу допомагає формувати естетичний смак, бережливе ставлення до природи.

Керівник гуртка «Юні садівники» (керівник Попович Ю.М.) пропонує дітям розв'язувати логічні задачі, які сприяють розвитку логічного мислення, пам'яті.

1. Три рибки плавали в різних акваріумах. Червона рибка плавала не в круглому та не в прямокутному акваріумі. Золота рибка – не в квадратному та не в круглому. В якому акваріумі плавала зелена рибка?

2. Бабка сидить не на квітці та не на листку. Коник сидить не на грибку та не на квітці. Сонечко сидить не на листку та не на грибку. Хто на чому сидить?

3. У Миколи три візка різного кольору: червоний, жовтий і синій. Ще в

Миколи три іграшки: неваляйка, пірамідка і дзига. У червоному візку він повезе не дзигу та не пірамідку. У жовтому – не дзигу та не неваляйку. Що повезе Микола у кожному з візків?

Аби з'ясувати, чи добре засвоїли діти зміст задачі, пропонується вихованцям об'єднатися у дві групи та поставити одна одній запитання стосовно ключових аспектів прослуханого матеріалу.

Використовуючи різні методи, форми роботи з гуртківцями в процесі навчання, діти привчаються до певного логічного мислення, розвиваються творчі здібності, інтерес, задоволення допитливості дітей.

Працюючи з вихованцями гуртка «Природа рідного краю» (керівник Зенченко А.А.) велика увага приділяється трудовому вихованню, як фактору самореалізації особистості, через роботу на навчально-дослідній ділянці, розчищенню територій, участь у природоохоронних акціях. Юннати гуртка активно включаються до участі у Всеукраїнських та обласних акціях: «Парад квітів біля школи», «Дослідницький марафон», «Плекаємо сад».

З метою виховання дбайливого ставлення до природи, гуртківці залучались у зимовий період до трудових акцій «Допоможемо пернатим», «Годівничка», навесні юннати – активні учасники акції «Збережемо первоцвіти».

Вихованці гуртка «Юні валеологи» (керівник Радченко О.М.) вчать вести «Щоденники здоров'я», де вказують: прізвище, ім'я, дату народження, основні антропометричні дані (вага, зріст). «Щоденник здоров'я» заохочує дітей до складання режиму дня, дозволяє батькам та педагогам контролювати стан здоров'я упродовж дня, адже головне в житті дорослої людини – турбота про здоров'я, бо здорова дитина легше сприймає виховні впливи, швидше набуває необхідних умінь та навичок, краще пристосовується до змін навколишньої дійсності.

Вихованці, разом з педагогом Радченко Оленою Михайлівною та батьками, проводять масові виховні заходи: конкурси «Веселі старти», «Тато, мама, я – спортивна сім'я», конкурси малюнків про шкідливі звички, бесіди: «Запалиш цигарку – спалиш життя», «Вибирай життя», що єднає дітей, батьків та педагога в колектив однодумців.

Масова робота позитивно впливає на розвиток свідомості та мислення дітей, сприяє розширенню кола спілкування, додає впевненості у власних силах. Беручи участь у конкурсах, іграх, тематичних святах вихованці мають змогу познайомитись один з одним, порадитись, поділитись своїми враженнями, збагатити свій внутрішній світ, виховати культуру здорового способу життя.

Окремої уваги заслуговує участь вихованців у благодійних акціях для учасників АТО. Так юннати передали через громадське формування «Самооборона Чернігівщини» вітальні листівки з Новорічними святами воїнам АТО, проводяться години пам'яті та патріотизму, спрямовані на вшанування пам'яті загиблих воїнів.

Значне місце в екологічній освіті підростаючого покоління займає робота екологічного клубу «Берізка», при якому працює агітбригада «Десняночка».

Крізь призму художніх виступів юні природоохоронці висвітлюють свою практичну та просвітницьку природоохоронну діяльність по захисту довкілля. Члени агітбригади (керівник Чала О.Г.) завітали до вихованців старшої групи дошкільного навчального закладу №66 з показом відеофільму «Твоє здоров'я – в твоїх руках», аби допомогти дошкільнятам у формуванні звичок здорового способу життя, прищеплюванні стійких культурно-гігієнічних навичок, розширити знання дошкільнят про харчування, його значення, про взаємозв'язок здоров'я і харчування, закріпити поняття про значення режиму дня.

Педагогічний колектив, його методична служба, глибоко переконані, що та дитина, яка пережила захоплення від краси логічного умовиводу, народження власної ідеї, з захопленням, забувши навіть про комп'ютерні іграшки, все життя буде прагнути до нових перемог і відкриттів.

Сучасні підходи до організації психологічного супроводу навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі

Сидоренко Наталія Юріївна,
практичний психолог

Комунальний заклад
Сумської обласної ради –
обласний центр позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю

Анотація. У статті визначено сутність поняття психологічного супроводу, описано модель психологічного супроводу навчально-виховного процесу з дітьми дошкільного віку в гуртках і творчих об'єднаннях Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

Успішність розвитку здібностей і обдарувань дитини в умовах сучасного позашкільного навчального закладу значною мірою залежить від ефективності психологічного супроводу навчально-виховного процесу. Забезпечуючи психологічну складову організації освітнього середовища, практичні психологи мають забезпечувати умови, які б сприяли розвитку індивідуальності кожного вихованця, збереженню його здоров'я, формуванню готовності до самостійного життя в суспільстві.

Психологічний супровід як парадигма професійної діяльності практичного психолога був об'єктом вивчення багатьох вітчизняних і зарубіжних учених.

Аналіз літературних джерел свідчить, що поняття «супровід» розглядається як системна інтегративна технологія соціально-психологічної допомоги особистості та як один із видів соціально-психологічного патронажу (Г. Бардієр, М. Бітянова, А. Волосников, А. Деркач, Є. Казакова, Є. Козирєва, Л. Мітіна) [2; 5].

Етимологічно поняття «супровід» близьке за значенням «сприянню», «спільному пересуванню», «допомозі однієї людини іншій в подоланні труднощів». «Супроводжувати», як вказано в «Тлумачному словнику російської мови» за редакцією Д. Н. Ушакова, означає йти, їхати разом з кимось у якості супутника або поводиря [12].

У словнику В.І.Даля «супровід» трактується як дія за дієсловом «супроводжувати», тобто «проводжати, супроводжувати, йти разом, слідувати» [4]. У ситуації супроводу виділяють три основні компоненти: той, кого супроводжують; той, хто супроводжує; і шлях, який вони проходять разом. Можна сказати, що мова йде про спільне буття людей у певний період людського життя.

Багато дослідників відзначають, що супровід передбачає підтримку природно розвинутих реакцій, процесів і станів особистості. Правильно організований психологічний супровід відкриває перспективи особистісного зростання, допомагає людині ввійти в зону розвитку, яка їй поки що недоступна.

Аналіз інших трактувань психологічного супроводу в дослідженнях різних авторів показав таке їх бачення:

- психологічний супровід як система професійної діяльності психолога, спрямована на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання і психологічного розвитку дитини в ситуаціях шкільної взаємодії (М. Бітянова);

- психологічний супровід як мультидисциплінарний метод, який забезпечує єдність зусиль педагогів, психологів, соціальних і медичних працівників щодо створення ними «орієнтаційного поля» для розвитку (Є. І. Казакова);

- психологічний супровід як позиція психолога по відношенню до суб'єктів взаємодії, де основними принципами роботи є включення, участь (Т. Чіркова);

- психологічний супровід як організація та проведення комплексу заходів з метою подолання ускладнень у розвитку особистості, підвищення рівня її загальної та ситуативної психологічної стійкості особистості, сприяння ефективному виконанню завдань в різних умовах діяльності (А. Журавель).

У сучасній психологічній науці парадигма супроводу набуває особливої популярності переважно серед моделей психологічної служби загальноосвітніх навчальних закладів, (Є. Александровська, М. Бітянова, Т. Дворецька, Є. Казакова, Є. Козирєва, А. Колеченко, Р. Овчарова, В. Семикін, Т. Чіркова і ін.), вищих навчальних закладів (Р. Агавелян, Ж. Андрєєва, В. Багірбеков, Ю. Львін), дошкільних навчальних закладів (Г. Бардієр, І. Ромазан, Т. Череднікова, Т. Чіркова).

Аналіз науково-методичної літератури та матеріалів з досвіду роботи практичних психологів закладів освіти свідчить про те, що незважаючи на істотне зростання кількості досліджень, присвячених проблемі організації психологічного супроводу, психологічний супровід навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі не був окремим предметом ґрунтовних наукових досліджень.

Отже, актуальність проблеми організації психологічного супроводу в позашкільному навчальному закладі, зумовили вибір теми статті: «Сучасні підходи до організації психологічного супроводу навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі».

Основними завданнями діяльності позашкільних навчальних закладів є розвиток творчості, пізнавальних інтересів і навичок, сприяння у виявленні та розвитку талантів, нахилів і здібностей вихованців. Позашкільні навчальні заклади на відміну від школи покликані розширити поле діяльності і поле соціальних стосунків, і цим створити умови для вільного вибору дитиною

напряму розвитку власних здібностей і обдарувань [1].

Психологічний супровід в позашкільному навчальному закладі розглядається нами як цілісна системно організована діяльність, спрямована на створення соціально-психологічних умов, що сприяють розвитку здібностей кожного вихованця, збереженню його психічного і психологічного здоров'я, успішній соціалізації. Ефективність організації психологічного супроводу визначається насамперед тим, якою мірою забезпечуються основні психолого-педагогічні умови, що сприяють розвитку вихованців. Такими умовами є:

- забезпечення в процесі навчально-творчої взаємодії максимального розкриття особистісного, інтелектуального та творчого потенціалу вихованців, формування в них стійкої мотивації до пізнавальної і навчально-творчої діяльності;

- створення в закладі сприятливого психологічного клімату, що визначається передусім суб'єкт-суб'єктними стосунками, продуктивною взаємодією вихованця з педагогами й однолітками.

Психологічний супровід у позашкільному навчальному закладі спрямовується на:

- забезпечення сприятливих соціально-психологічних та індивідуально-психологічних умов для творчого розвитку особистості гуртківців, виявлення і цілеспрямований розвиток їх здібностей в обраній сфері діяльності, надання їм допомоги у професійному самовизначенні;

- захист психічного здоров'я, особистісного суверенітету, гідності дітей і підлітків, профілактику стресів та перевантажень у навчально-виховному процесі;

- сприяння професійному зростанню педагогів, їх психологічну підтримку;

- надання необхідної психолого-педагогічної допомоги дітям та підліткам у розв'язанні психологічних проблем;

- виявлення і психолого-педагогічну підтримку обдарованих дітей;

- профілактику Інтернет і комп'ютерної залежності;

- підвищення рівня психологічної культури усіх суб'єктів навчально-виховного процесу;

- формування у молоді навичок самовдосконалення, зрілої соціально-відповідальної поведінки, здорового способу життя, формування соціальної компетентності.

Аналіз контингенту вихованців позашкільних навчальних закладів свідчить про те, що упродовж останніх років спостерігається стійка тенденція до збільшення в них кількості вихованців дошкільного віку. Організація роботи з дітьми дошкільного віку в позашкільних навчальних закладах зумовлена реальним соціальним запитом. Позашкільна освіта приваблює батьків своєю доступністю, короткотривалістю перебування дитини поза межами дому, можливістю розвинути її творчі здібності.

З огляду на зазначене в сучасних позашкільних навчальних закладах розроблені й діють освітні моделі роботи з дітьми дошкільного віку.

Найпоширенішими серед них є школи раннього творчого розвитку та гуртки загально-розвивального спрямування.

Мета статті: описати модель психологічного супроводу навчально-виховного процесу з дітьми дошкільного віку в умовах позашкільного навчального закладу.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що кожному періоду дитинства притаманні свої неповторні можливості. З огляду на це на кожному віковому етапі розвитку і становлення вихованців, психологічний супровід має свою специфіку.

Період дошкільного дитинства розглядається багатьма дослідниками (Л. Виготський, О. Запорожець, Г. Костюк, В. Котирло, В. Кузьменко, О. Кульчицька, Н. Лейтес, Г. Люблінська, В. Моляко, С. Рубінштейн та ін.) як такий, що відіграє украй важливу роль у становленні та розвитку здібностей та обдарувань. Саме в цей період у малюків за сприятливих умов стрімко розвивається мислення, пам'ять, уява, мовлення, вибудовується ієрархія ціннісного ставлення до себе, оточуючого світу, діяльності [6; 7].

Отже, психологічний супровід повинен сприяти тому, щоб позашкільний навчально-виховний простір системою своїх впливів забезпечував оптимальні умови для особистісного розвитку кожного маленького вихованця, актуалізував творчий потенціал відповідно до його «зони найближчого розвитку».

Психологічний супровід включає три взаємопов'язаних компоненти: вивчення особистості дитини; створення сприятливих соціально-педагогічних умов для її розвитку, успішності навчання; безпосередня психолого-педагогічна допомога дитині. За таких умов супровідна робота дорослих (керівників гуртків, батьків) спрямована на створення сприятливих соціально-психологічних умов для успішної навчально-творчої діяльності дитини, її соціального і психічного розвитку.

Отже, система роботи практичного психолога щодо психологічного супроводу навчально-виховного процесу у творчих об'єднаннях, в яких навчаються дошкільники, полягає в організації співпраці з усіма суб'єктами навчально-виховної роботи і реалізується через основні напрями роботи практичного психолога: діагностичну, корекційно-розвивальну, консультативно-просвітницьку і соціально-диспетчерську діяльність.

Ураховуючи те, що основним завданням діяльності позашкільних навчальних закладів є розвиток творчості, пізнавальних інтересів, нахилів і здібностей вихованців, психодіагностичні дослідження серед дошкільників проводяться з метою отримання інформації щодо особливостей розвитку вихованців, визначення форм і методів психолого-педагогічної допомоги дітям, які мають труднощі в навчанні, спілкуванні, самопочутті; вибору засобів і форм психологічного супроводу вихованців відповідно до їх інтересів і здібностей.

Отже, перед практичним психологом і керівниками гуртків постають завдання, що пов'язані з психолого-педагогічним супроводом, зокрема визначення готовності дітей до навчально-творчої діяльності в гуртках; створення необхідних умов для ефективною адаптації вихованців, їхньої

успішної діяльності, що пов'язано з модифікацією навчально-виховного процесу відповідно до психологічних особливостей дітей дошкільного віку.

З огляду на зазначене нами було визначено комплекс психодіагностичних методик для проведення досліджень серед вихованців дошкільного віку, що передбачає використання не лише тестових методик, а й методів спостереження, опитувальників поведінки та аналізу продуктів діяльності вихованців. Така робота проводиться за участю практичного психолога, педагогів, батьків.

Виявлення обдарувань і здібностей вихованців та подальший їхній розвиток є одним із ключових завдань психологічного супроводу. Беручи до уваги той факт, що дошкільний період є сенситивним для розвитку обдарованості загального характеру, тоді як спеціальні здібності знаходяться в стадії становлення і виявляються лише у невеликій кількості дітей, усіх дітей дошкільного віку, які відвідують позашкільний навчальний заклад, ми вважаємо обдарованими. При цьому ступінь обдарованості у кожної дитини є різним.

Процес виявлення обдарованості дошкільників проходить у декілька етапів. На першому етапі проводиться анкетування батьків і близьких родичів з метою збору інформації про успіхи дітей у різних видах діяльності. Аналіз продуктів навчально-творчої діяльності як додаткове джерело інформації про вихованця, може свідчити про особливості пізнавальної сфери дитини, рівень розвитку її здібностей і ін. Отримана інформація аналізується психологом, педагогами.

На другому етапі відбувається безпосередньо діагностика творчого потенціалу дитини. З цією метою використовується комплексна діагностика, що включає низку оціночних процедур, в тому числі групове та індивідуальне тестування. Аналіз результатів дослідження дозволяє виділити тих вихованців, у яких спостерігаються психологічні ускладнення. З цією категорією дітей практичний психолог проводить поглиблену психодіагностику для з'ясування сутності ускладнень і можливих причин.

За результатами психодіагностичної роботи складається психолого-педагогічна картка вихованця, результати якої є джерелом інформації щодо особливостей розвитку дитини, її творчих здібностей, психічного стану, наявності (відсутності) психологічних проблем розвитку особистості вихованця, вибору засобів і форм психолого-педагогічного супроводу вихованців під час навчання в гуртку. Для проведення діагностичної роботи серед інших методик дослідження використовується анкета для батьків, розроблена з метою визначення індивідуальних особливостей розвитку дитини дошкільного віку

Після здійснення означеної роботи проводиться психолого-педагогічний консилиум, під час якого вибудовується єдина психолого-педагогічна стратегія супроводу як кожного вихованця, так і окремих груп. У практиці роботи закладу консилиум часто проводиться у формі групової консультації, ділової гри за участю практичного психолога, методистів, керівників гуртків, завідувача навчально-виховного відділу. При цьому педагоги виступають як рівноправні

партнери у вирішенні питань щодо створення необхідних психолого-педагогічних умов у гуртках і творчих об'єднаннях для розвитку вихованців, надання їм необхідної психолого-педагогічної допомоги.

Отже, психодіагностика як напрям роботи щодо психологічного супроводу навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі є елементом цілісного процесу і є цінною не сама по собі, а лише у взаємозв'язку з іншими напрямками роботи. Такими напрямками є психокорекційна та розвивальна робота з вихованцями.

Корекційна і розвивальна робота планується і проводиться відповідно до результатів психодіагностичних досліджень з метою сприяння цілісному розвитку особистості вихованців.

Залежно від специфіки конкретної ситуації психологічної допомоги застосовуються дві основні форми психокорекційної роботи: індивідуальна та групова. Програми, за якими організовується робота груп, обираються відповідно до визначеного кола проблем. Основними завданнями психологічної корекції є створення умов для повноцінного розвитку і збереження психічного здоров'я вихованців; надання допомоги у розв'язанні конкретних психологічних проблем, труднощів розвитку.

Досвід роботи з вихованцями свідчить про те, що в період адаптації дошкільнят у гуртках доцільною є корекційно - розвивальна робота, спрямована на розвиток емоційно-вольової сфери, комунікативних навичок, саморегуляції.

Розуміючи той факт, що керівники гуртків у процесі навчально-творчої взаємодії покликані максимально сприяти розвитку кожної особистості, предметом багаторічного пошуку педагогічного колективу стало питання створення умов розвитку обдарованості вихованців. Результатами такого пошуку стали навчальні програми у школі раннього творчого розвитку, розроблені керівниками гуртків у співпраці з практичним психологом.

Консультативно-просвітницька робота є одним із пріоритетних напрямів діяльності практичного психолога щодо психологічного супроводу навчально-виховного процесу з дітьми дошкільного віку.

Пріоритетним напрямом роботи в моделі психологічного супроводу є психологічна просвіта батьків, яку ми розглядаємо як спосіб взаємодії, підтримки та впливу на батьків, що спрямовується на створення необхідних умов для максимальної реалізації можливостей розвитку дитини.

У закладі успішно діє система психолого-педагогічної просвіти батьків. Потреба в її створенні була обумовлена, з одного боку, необхідністю і бажанням батьків здійснювати допомогу в становленні та розвитку підростаючої особистості, а з іншого – недостатністю в багатьох із них необхідних знань і навичок.

Таким чином засобами просвітницької діяльності вирішується низка важливих завдань, серед яких першочерговими є :

- підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків;
- надання та розширення психологічних знань, умінь і навичок щодо організації оптимальної взаємодії з дітьми з метою якнайповнішої реалізації

можливостей розвитку дитини;

- сприяння оптимізації розуміння батьками виявів дитячої обдарованості, створенню оптимальних умов для розвитку загальних і спеціальних здібностей дітей;

- формування у батьків потреби у психолого-педагогічних знаннях, використанні їх з метою сприяння оптимальному розвитку дитини та в особистому житті.

Отже, цінність просвітницької діяльності полягає в тому, що вона одночасно має і освітнє (інформаційне) і профілактичне спрямування. Вона активно сприяє не лише формуванню психолого-педагогічних компетентностей батьків, що позитивно впливає на розвиток здібностей вихованців, їх подальше становлення, а й зменшує ризики виникнення відхилень у їхньому фізичному та психічному розвитку та поведінці.

Особливістю системи просвітницької діяльності є гармонійне поєднання групових і індивідуальних форм педагогічної та психологічної просвіти батьків. Найбільш поширеними серед них є бесіди, батьківські збори, сімейні клуби, лекторії, диспути, консультації. Поряд з вербальними засобами просвітницької роботи використовуються наочні: стендова інформація, брошури, пам'ятки, плакати, поради та рекомендації, тематичні газети, мультимедійні презентації тощо.

Особливого значення для забезпечення ефективності просвітницької роботи набуває органічне поєднання традиційних та інноваційних методів.

Багаторічний досвід роботи дозволяє стверджувати, що батьки потребують не лише психолого-педагогічних знань, а й практичних умінь ефективної взаємодії з дітьми, що зумовлює використання соціально-психологічного тренінгу як ефективної форми роботи з батьками вихованців.

Важливим є те, що здійснення ефективної психолого-педагогічної просвіти батьків стало можливим за умови психологічного супроводу навчально-виховного процесу, тісної співпраці практичного психолога з педагогічним колективом і батьками вихованців. Великою популярністю серед батьків користуються такі форми співпраці, як «Школа ефективного батьківства», «Батьківський клуб», залучаючись до роботи в яких, батьки не лише збагачують свої психолого-педагогічні знання щодо закономірностей і особливостей розвитку дитини, а й знаходять відповідь на актуальні питання, набувають практичних умінь і навичок ефективної взаємодії з дітьми.

Психологічна просвіта педагогів – невід'ємна складова консультативно-просвітницької роботи практичного психолога. Вона спрямовується на збагачення педагогів знаннями, що сприяє гуманізації педагогічної взаємодії, утвердженню суб'єкт-суб'єктних стосунків з вихованцями у навчально-виховній діяльності, формуванню професійних компетентностей педагогів, їхньому особистісному зростанню. Багато років поспіль у закладі діє «школа молодого педагога», активними учасниками якої є керівники гуртків, які працюють з дошкільнятами.

Формування психологічної культури педагогів, дітей та їхніх батьків у

сучасних умовах потребує від практичних психологів нових підходів щодо організації просвітницької роботи. Особливого значення для забезпечення ефективності просвітницької роботи набуває органічне поєднання традиційних і інноваційних методів, зокрема інтерактивних.

Консультативно-просвітницька діяльність у межах психологічного супроводу навчально-виховного процесу здійснюється з урахуванням тенденцій та вимог сьогодення за активної взаємодії і співпраці працівників психологічної служби, педагогів і батьків.

Соціально-диспетчерська діяльність практичного психолога спрямовується на отримання педагогами, вихованцями та їхніх батьками соціально-психологічної допомоги, яку вони потребують і яка виходить за межі функціональних обов'язків і професійної компетентності психолога позашкільного навчального закладу. Для реалізації такої діяльності у закладі створено банк даних про діяльність різноманітних соціально-психологічних служб, що можуть професійно вирішити нагальні проблеми вихованців. Для «переадресації проблеми» психолог готує супроводжуючі документи, визначає характер проблеми і можливі шляхи її вирішення; сприяє встановленню контактів працівників соціально-психологічної служби з вихованцями та їхніми батьками; відстежує результати взаємодії щодо вирішення проблеми; надає психологічну підтримку вихованцям та їх батькам у процесі роботи із спеціалістами.

Отже, система роботи практичного психолога щодо психологічного супроводу навчально-виховного процесу в гуртках і інших творчих об'єднаннях дошкільнят реалізується через основні напрями роботи: діагностичну, корекційно - розвивальну, консультативно - просвітницьку і соціально - диспетчерську діяльність і передбачає систему взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. На нашу думку, ідеї психологічного супроводу за означеною системою найбільшою мірою відповідають сучасним ідеям вітчизняної психології, педагогіки та соціальної роботи.

Слід зазначити, що межі статті не дозволяють вирішити низку питань, які можуть поглибити вивчення проблеми психологічного супроводу навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі.

Серед перспективних напрямків подальших розвідок цієї проблеми ми вбачаємо дослідження таких проблем, як визначення критеріїв оцінки якості психологічного супроводу навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах, формування у керівників гуртків професійних компетентностей, необхідних для реалізації заходів психолого-педагогічного супроводу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 3 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.

2. Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе / М.Р. Битянова. – М.: Совершенство, 1997. – 298 с.
3. Вербицкий В.В. Формування практичного розуму цілеспрямованого учня / В.В. Вербицкий. – К.: Деміур, 2002. – 148 с.
4. Даль В.И. Толковый словарь русского языка. Современное написание / В.И. Даль. – М.: АСТ, 2010. – 815 с.
5. Козырева Е.А. Программа психологического сопровождения школьников, их учителей и родителей / Е.А. Козырева. – М.: Образование, – 2000. – С. 22 - 29.
6. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность школьников: учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Н.С. Лейтес. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 320 с.
7. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О. Моляко. – К.: Знання, 1989. – 48 с.
8. Панок В.Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку; монографія / В.Г. Панок. – Чернівці: Технодрук, 2010. – 486 с
9. Рибалка В.В. Честь і гідність особистості як предмет діяльності практичного психолога / В.В. Рибалка. – К.: Шк. світ, 2010. – 128 с.
10. Развитие творческих способностей детей та учнівської молоді в системі роботи Сумського територіального відділення МАН України: [методичний посібник] / Л.М. Бондар, Н.В. Перепелиця, Н.Ю. Сидоренко, Л.В. Тихенко. – Суми.: ВТД «Університетська книга», 2008. – 275 с.
11. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка / Т.І. Сущенко. – К.: ІСДО, 1996. – 144 с.
12. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка / Д.Н. Ушаков. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2008. – 1054 с.

Організаційно-педагогічні основи роботи з дітьми старшого дошкільного віку у позашкільних навчальних закладах
(з досвіду роботи позашкільних навчальних закладів Сумської області)

*Заярна Вікторія Сергіївна,
методист*

Комунальний заклад
Сумської обласної ради
обласний центр позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю

Європейські орієнтири України зумовлюють інтеграційні процеси у всіх сферах суспільного життя. Означені тенденції спостерігаються і в освітній галузі на всіх її організаційних ланках. Адже створення єдиного освітнього простору є визначальною метою сучасної європейської стратегії розвитку освіти до 2020 року, що має назву «Освіта та професійна підготовка – 2020» («*Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training*»). Одним із пріоритетів стратегії є освіта й виховання дітей дошкільного віку, що визначає стратегічним завданням до 2020 року охоплення дошкільною освітою 95% дітей визначеної вікової категорії [1].

Сучасна вітчизняна нормативно-правова база, а саме Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти регламентують обов'язковість отримання дітьми дошкільного віку освітніх послуг та визнають право надання цих послуг навчальними закладами різних форм організації й власності, що відповідає європейським стандартам в освіті [9].

Слід наголосити на економічній ситуації в Україні, що зумовлює обмежену кількість державних дошкільних навчальних закладів, не задовольняючи реальний соціальний попит. Відповідно до офіційної статистичної інформації охоплення дітей дошкільного віку освітою станом на 2015 рік становила 55 % [3]. У такому контексті останнім часом значно актуалізувалися компенсаторні освітні можливості позашкільних навчальних закладів, де згідно з чинним Законом «Про позашкільну освіту» можуть надаватися освітні послуги дітям старшого дошкільного віку [7].

Проблемам позашкільної освіти у практичних і теоретичних аспектах присвячено широке коло досліджень українських вчених. Структура, нормативна база, напрями діяльності позашкільної освіти як самостійної соціально-освітньої системи, важливого соціального інституту і соціокультурного феномену, охарактеризовані в наукових працях

В. Береки, І.Беха, О. Биковської, В. Вербицького, Л. Ковбасенко, Р. Науменко, О.Литовченко, Г. Пустовіта, О.Савченко, А. Середницької, Т. Сущенко, Л. Тихенко та ін [2; 4; 7-8].

Однак, не зважаючи на таку значну кількість наукових розвідок, підкреслимо, що потенціал позашкільної освіти як національного осередка виховання гармонійно розвинутої, соціально адаптованої особистості, починаючи саме з дошкільного віку й досі залишається поза увагою держави. Питання розвитку дошкільників в позашкільних навчальних закладах сьогодні є малодослідженим і дискусійним як у вітчизняній педагогічній науці (поодинокі публікації здебільшого педагогів-практиків), так і на рівні політичних інституцій (модернізація законодавчої бази, упровадження авторських навчальних програм тощо).

Такі суперечності зумовлюють обґрунтування організаційно-педагогічних основ, а також актуальності й ефективності роботи з дітьми старшого дошкільного віку у позашкільних навчальних закладах. У цьому контексті доречним є аналіз позитивного досвіду закладів позашкільної освіти Сумської області.

Позашкільні навчальні заклади як інститути соціалізації здійснюють компенсаторну функцію в процесі виховання, що орієнтована на гармонійний розвиток соціально адаптованої особистості, яка має високий рівень самореалізації в суспільстві. Тобто система виховання підростаючого покоління, що діє в позашкільних навчальних закладах, є одним із важливих компонентів безперервності загальної системи виховання дітей і молоді.

Слід зауважити, що позашкільні навчальні заклади все більше приваблюють батьків дітей дошкільного віку доступністю, можливістю грамотно, своєчасно формувати життєву компетентність дитини, що допоможе їй уже з перших років життя виявити свої здібності, та в подальшому сприятиме її ствердженню в креативному позашкільному мікросоціумі. **За даними соціально-педагогічних досліджень, проведених фахівцями позашкільної освіти серед населення Сумської області у 2014-2016 роках, понад 80 % батьків дітей старшого дошкільного віку вбачають заняття в творчих об'єднаннях позашкільного закладу результативним, комфортним та доступним способом творчого розвитку своїх дітей. Тому кількість вихованців позашкільних навчальних закладів щорічно зростає.**

Відповідно до існуючого соціального попиту в позашкільних навчальних закладах області діють 21 школа (студія, творче об'єднання) раннього розвитку дитини, що охоплюють більше 1600 дітей старшого дошкільного віку (таблиця 1).

Таблиця 1.

Мережа шкіл, студій, об'єднань раннього творчого розвитку у позашкільних навчальних закладах області (2016–2017 н. р.)

№	Позашкільний навчальний заклад	Дата створення	Кількість вихованців
1.	Білопільський ЦДЮТ	1999	67
2.	Великописарівський БДЮТ	2016	30

3.	Глухівський ЦПР	2003	60
4.	Глухівський РБТШ	2010	28
5.	Конотопський ЦДЮТ	1991	293
6.	Конотопський ЦПР	2007	30
7.	Кролевцький БДЮ	1993	40
8.	Лебединський БДЮТ	1994	40
9.	Лебединський ЦПР	2014	52
10.	Недригайлівський БДЮТ	2011	47
11.	Путивльський ЦПР	2000	60
12.	Роменський ЦПО та РТМ	1994	130
13.	Сумський ОЦПО та РТМ:	1998	120
14.		2009	90
15.		2010	120
16.	Сумський ПДЮ	1993	220
17.	Сумський ЦЕНТУМ	2003	120
18.	Сумський ЦНТТМ	2007	230
19.	Тростянецький ПДЮ	2001	180
20.	Шосткинський ЦЕВДЮ	1994	60
21.	Ямпільський ЦДЮТ	2015	30
Загальна кількість вихованців:			2047

Статистичний аналіз показує щорічне стабільне зростання кількості творчих об'єднань раннього розвитку дитини в позашкільних навчальних закладах області, що доводить соціальну значимість та педагогічну ефективність запровадження форм роботи з дітьми старшого дошкільного віку в позашкільній освіті. Перші творчі об'єднання було створено на початку 90-х рр. ХХ ст. На сьогодні це – найбільші за кількістю вихованців з вагомими методико-педагогічними напрацюваннями осередки роботи з дітьми дошкільного віку в ПНЗ області (школа ранньої творчої орієнтації «Малюк» Сумського палацу дітей та юнацтва; об'єднання дошкільнят Конотопського центру дитячої та юнацької творчості тощо). Нові перспективи у роботі з дітьми дошкільного віку вбачають педагогічні колективи Великописарівського районного будинку дітей та юнацтва, Лебединського центру позашкільної роботи, Ямпільського районного центру дитячої та юнацької творчості, що активізували цю форму навчально-виховної діяльності у 2014-2016 рр.

У Сумському обласному центрі позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю функціонує три різнопрофільні об'єднання для дошкільників: школа раннього творчого розвитку «Світлячок», школа раннього творчого розвитку дитини екологічного спрямування «Сонечко» та творче

об'єднання «Кіндер-клуб», загальною кількістю вихованців – 330 осіб. Названі об'єднання є експериментальними майданчиками для запровадження й апробації навчальних програм, методичних розробок й рекомендацій, інноваційних форм і методів роботи, з дітьми дошкільного віку у практику ПНЗ області.

Педагогічні основи діяльності шкіл (студій, об'єднань) раннього творчого розвитку дитини засновані на фундаментальних працях вітчизняних і зарубіжних науковців і педагогів-практиків [5].

У працях С. Русової визначено й обґрунтовано низку вимог до виховання та навчання дітей дошкільного віку, які є актуальними і в наш час. Серед основних: відповідність соціальним вимогам часу; базування на положеннях сучасної педагогіки і психології щодо закономірностей та умов розвитку дитини; урахування індивідуальних можливостей кожної дитини, її неповторності та унікальності.

Важливе значення для створення сучасних педагогічних систем, спрямованих на гармонійний розвиток дітей старшого дошкільного віку, мають педагогічні погляди А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, К. Д. Ушинського щодо виховання в колективі, трудового навчання, ролі природи в становленні особистості.

Проблеми розвивального навчання висвітлено в працях Ш. Амонашвілі, Б. Нікітіна. Основоположні орієнтири освіти дошкільників розглядають у сучасних наукових пошуках А. Богуш, Л. Кононко. У роботах О. Кульчицької розглядаються проблеми обдарованості та її ранньої діагностики. Різні напрями виховної роботи висвітлюють Н. Ветлугіна (художньо-естетичне виховання), В. Нечаєва (трудове виховання), В. Котирло (виховання гуманних почуттів), М. Марковська (ознайомлення з природою, організація дослідницької роботи) та ін.

Тому спільною *метою* діяльності творчих об'єднань раннього розвитку дитини є створення сприятливих умов для загальної соціалізації дітей, формування життєвої компетентності, виявлення природних здібностей вихованців; цілеспрямований розвиток їхніх талантів та обдаровань; підготовка до навчання в загальноосвітніх закладах і подальшої діяльності в гуртках та інших творчих об'єднаннях позашкільного закладу.

Відповідно до означеної мети поставлено *освітні завдання*:

- створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, розвитку в неї ціннісного ставлення до світу Природи, Культури, Людей, Себе;
- формування життєвої компетентності дитини на основі загальнолюдських моральних цінностей;
- підвищення рівня національної самосвідомості дитини як невід'ємної складової її гармонійного особистісного розвитку в родинному колі та суспільстві;
- формування навичок здорового способу життя та виховання екологічної культури;

– організація співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу.

Більшість шкіл (студій, об'єднань) раннього творчого розвитку працюють за такими напрямками: «Розвивальні та комунікативні ігри», «Рідне слово», «Іноземні мови», «Дитина і довкілля», «Дивосвіт», «Уроки Здоров'ятка», «Хореографія», «Музична абетка», «Театральне мистецтво», «Основи образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва», «Початкове технічне моделювання», «Основи комп'ютерної грамоти» тощо.

Програмно-методичне забезпечення, розроблене педагогами ПНЗ області й затверджене на регіональному рівні, відповідає змістові чинних державних документів і освітніх програм. Діючі навчально-виховні програми базуються на провідних педагогічних теоріях, концепціях та ідеях виховання дітей дошкільного віку та передбачають завдання з пізнавального, мовленнєвого, логіко-математичного, художньо-естетичного, іншомовного, фізичного та соціального розвитку дітей.

Програми ґрунтуються на таких загальновизнаних дидактичних принципах навчання та виховання:

- науковості, що передбачає опору на класичні та сучасні наукові здобутки в галузі педагогіки та психології дошкільної та позашкільної освіти;
- гуманізації та демократизації освітньої роботи, що передбачає орієнтацію на особистість дитини, максимальне розкриття її нахилів, здібностей та інтересів;
- доступності освіти;
- єдності розвивальних, виховних та навчальних завдань;
- інтеграції компетентнісного та культурологічного підходів;
- природовідповідності, що передбачає ритмічність у зміні форм, етапів, інтенсивності діяльності дитини;
- єдності суспільного та сімейного виховання.

Блочно-модульний принцип планування навчально-виховного процесу за сферами життєдіяльності, що визначені в Базовому компоненті дошкільної освіти (Природа, Культура, Людина, Я сам), дає можливість об'єднати заняття за всіма напрямками (розвивальні ігри, образотворче мистецтво, музичні й хореографічні заняття, англійська мова тощо) однією темою, однією сюжетною лінією чи розв'язанням проблемної ситуації, що є особливо цікавим і повчальним для дошкільнят. Така організація навчально-виховного процесу сприяє кращому засвоєнню знань і навичок, оскільки вони формуються у дітей не як розрізненні факти для запам'ятовування, а у вигляді яскравих образів, що відповідає наочно-образному мисленню дошкільнят.

Гармонійний творчий розвиток дітей дошкільного віку неможливий без тісної взаємодії з родинами вихованців. Тільки партнерські стосунки гарантують усім учасникам освітнього процесу рівність у розв'язанні спільних задач, право на активну та конструктивну позицію. Важливо долучати батьків до процесу оновлення змісту, форм і методів освіти, підтримувати бажання перенести доцільне в практику сімейного виховання.

Співпраця з батьками відбувається за такими напрямками:

- координація діяльності батьківського комітету, організація роботи сімейного клубу, клубів для батьків за інтересами;
- надання допомоги сім'ї у виборі корекційно-розвивальної підтримки дитини;
- забезпечення участі членів родини у виховних і масових заходах;
- діяльність школи відповідального батьківства;
- організація постійно діючого консультаційного пункту для батьків та проведення діагностично-корекційної роботи.

Прикметою інноваційної педагогічної діяльності сьогодення є необхідність постійного самовдосконалення й професійного зростання, що відповідає концепції «навчання протягом життя». Тому в системі позашкільної освіти області організовано постійну методико-координаційну роботу, яка передбачає діяльність обласного методичного об'єднання педагогів, співпрацю в складі творчих груп і педагогічних лабораторій, вивчення й упровадження кращого педагогічного досвіду.

Моніторинг і координація діяльності роботи позашкільних навчальних закладів за напрямом раннього творчого розвитку здійснюється обласним методичним об'єднанням педагогів, які працюють з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Проведені педагогічні дослідження та спостереження свідчать, що близько 90 % випускників шкіл (студій, об'єднань) раннього творчого розвитку продовжують й далі здобувати позашкільну освіту. Цікаво, що приблизно 30 % з них навчаються в гуртках різних розвивальних напрямів одночасно, що вказує на формування високого рівня творчих здібностей цих дітей. Зазначимо, що цей контингент вихованців має також значні успіхи в загальноосвітніх навчальних закладах. Це свідчить про сформованість основних особистісних компетентностей (рис. 1).

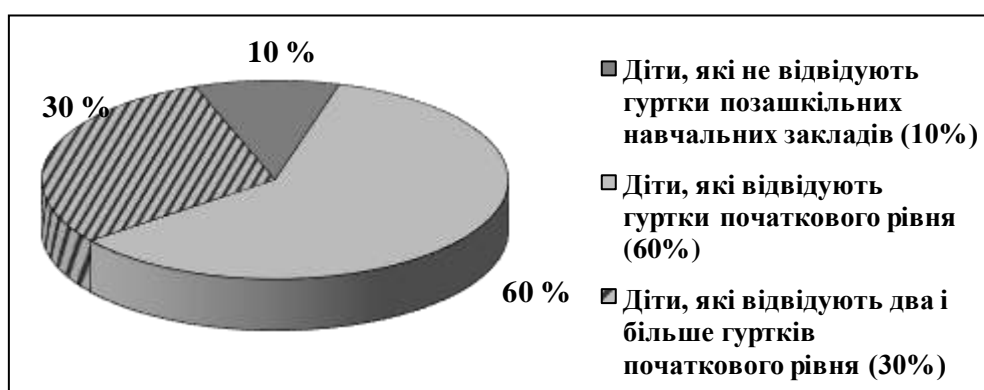

Рис. 1. Відвідування гуртків випускниками шкіл (студій, об'єднань) раннього творчого розвитку дитини.

Такий високий показник свідчить про безперервність і наступність у системі позашкільної освіти, що сьогодні є одним із головних пріоритетів системи освіти в цілому. Це зумовлює реалізацію навчально-виховних програм

за напрямами позашкільної освіти різних освітніх рівнів. Тобто програми шкіл (студій, об'єднань) раннього творчого розвитку є базовим підґрунтям для програм основного освітнього рівня.

Отже, соціально-педагогічне значення роботи з раннього творчого розвитку у позашкільних навчальних закладах області полягає в:

- забезпеченні гармонійного розвитку вихованців дошкільного віку, розширенні їхніх життєвих компетентностей, сприянні соціальній адаптації особистості в процесі навчально-творчої та практичної діяльності в креативно-спрямованому позашкільному навчально-виховному середовищі;

- створенні та апробації ефективних педагогічних систем роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку; розробленні методик навчально-виховної та розвивальної роботи, консолідації виховних потенціалів у системі «сім'я – позашкільний навчальний заклад»;

- розширенні в регіоні мережі шкіл (студій, об'єднань) раннього творчого розвитку та сприянні розвитку систем їхньої навчально-виховної роботи, забезпечення наступності позашкільної освіти.

Основними концептуальними положеннями щодо розвитку системи роботи позашкільних навчальних закладів за цим напрямом є:

- *організаційно-педагогічна діяльність*: упровадження сучасних форм, технік і технологій у навчально-виховний процес;

- *науково-методична робота*: удосконалення програмного й науково-методичного забезпечення діяльності шкіл (студій, об'єднань); актуалізація співробітництва на інституційному, регіональному, державному й міжнародному рівнях;

- *психологічний супровід*: удосконалення діагностичної та корекційно-розвивальної роботи з дітьми; розроблення лекційно-тренінгових курсів для батьків і педагогів;

- *координаційна діяльність*: удосконалення регіональних організаційно-педагогічних моделей роботи шкіл (студій, об'єднань) раннього творчого розвитку; актуалізація можливостей інформаційних інтернет-ресурсів.

Проведений структурний аналіз організаційно-педагогічних основ роботи з дітьми старшого дошкільного віку в позашкільних навчальних закладах Сумської області підтверджує наявність системної науково-методичної й організаційно-педагогічної діяльності, що забезпечує високий рівень якості надання послуг позашкільної освіти дошкільникам та сприяє гармонійному розвитку їхніх творчих, інтелектуальних, моральних й фізичних особистісних потенціалів. Перспективним аспектом цього сектору позашкільної освіти, на наш погляд, є актуалізація співробітництва як науковців, так і практиків на загальнодержавному рівні.

ДЖЕРЕЛА

1. European Commission. Early childhood education and care. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/policy/school/early-childhood_en
2. Виховний потенціал позашкільних навчальних закладів : колективна монографія / В. В. Вербицький, Л. І. Ковбасенко, О. П. Липецький та ін. ; [за ред. О. В. Литовченко]. – К. : О. Т. Ростунов, 2011. – 200 с.
3. Демографічна та соціальна статистика / Освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/dz_u.html
4. Діяльність позашкільних навчальних закладів: цифри, факти, завдання. // Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. / За аг. Ред.. Тихенко Л. В. [Упор. Л. М. Бондар, Т. М. Крекотіна, Н. В. Перепелиця] – Суми : Нота-бене. – Вип. 4. – С. 14–16.
5. Заярна В.С. Організаційно-педагогічні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в умовах позашкільного навчального закладу / В.С.Заярна // Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 15-16 травня 2014 року,) – Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 278 с. – С.151-158.
6. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua>
7. Позашкільна освіта : теоретичні і практичні аспекти розвитку : у 3 кн. : монографія / Л. М. Бондар, Т. М. Крекотіна, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко / [за заг. ред. к. п. н. Л. В. Тихенко]. – Суми : Університетська книга, 2013. – Кн. 1. – 270 с.
8. Тихенко Л.В. Науково-методична діяльність як ефективний засіб оптимізації навчально-виховної, організаційної та методичної роботи в позашкільних навчальних закладах. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні : наук. журнал / гол. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка 2010. – №4 (6). – С. 220-230.
9. Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році / Лист МОН № 1/9-315 від 16.06.16 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/51660/>

Формування моделі екологічної освіти дітей старшого дошкільного віку в позашкільному мікросоціумі

Марченко Юлія Володимирівна,
методист

Комунальний заклад
Сумської обласної ради
обласний центр позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю

Пошук нової моделі поведінки суспільства в умовах кризи навколишнього середовища передбачає необхідність підвищення рівня знань з метою пошуку рішень щодо збереження навколишнього середовища. Тому одним із важливих завдань освітньої галузі є розроблення сучасних підходів оволодіння екологічними та етичними нормами, цінностями, що забезпечують розв'язання завдань сталого розвитку – збалансування екологічних, соціальних і економічних чинників розвитку суспільства; раціонального використання природних ресурсів й урахування інтересів нинішнього і майбутніх поколінь.

Проблеми екологічної освіти і виховання досліджувалися такими вітчизняними і зарубіжними науковцями, як В. Вербицький, С. Дерябо, А. Захлебний, І. Зверев, М. Картель, А. Львовичкіна, І. Матрусов, Л. Молодова, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, О. Плахотнік, М. Реймерс, В. Скребець, І. Суравегіна, В. А. Урсул, Ясвін та іншими.

Аналіз досліджень, чинного законодавства з означеної проблеми, зумовлює необхідність розроблення національної концепції екологічної освіти, що має бути опрацьованою з позицій філософії, психології, педагогіки; ґрунтуватися на національних традиціях і звичаях.

Забезпечити формування екологічної освіти відповідно розвитку сучасного суспільства – завдання позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямовано на виховання підростаючого покоління, формування в дітей та учнівської молоді усвідомленого ставлення до навколишнього середовища. Зміст роботи гуртків, творчих об'єднань забезпечує формування у вихованців уявлень про довкілля, специфіку його внутрішніх відносин, характер антропогенного впливу на природне середовище, а також принципи гармонійного розвитку людини і природи.

Тому одним із важливих завдань екологічної освіти та виховання є пізнання природи. Розв'язання такого завдання сприяє досягненню трьох цілей у вихованні особистості, здатної до екологічно обґрунтованих локальних дій відповідно до конкретного природного середовища, а саме: формування екологічного світогляду; утвердження у свідомості думки, що життя може існувати винятково у формі цілого, а не частин; раціональне природокористування. Тому поглиблення екологічних знань, формування екологічної культури особистості є пріоритетними в навчально-виховній роботі

з дітьми та учнівської молоддю.

Незаперечним є той факт, що основи екологічної свідомості, культури, ставлення особистості до світу природи закладаються в дошкільному дитинстві – сенситивному періоді для формування основ екологічного виховання. У створенні ефективної моделі екологічної освіти в позашкільному освітньо-виховному соціумі суттєва роль відводиться гурткам початкового навчального рівня, до навчання до яких залучаються вихованці старшого дошкільного віку.

Педагогами Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю розроблено організаційно-педагогічну модель школи раннього творчого розвитку дитини «Сонечко», особливістю якої є біологізація освітньо-виховного процесу з метою формування у вихованців інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому (рис. 1).

Складовими моделі є підбір і використання ефективних форм, методів, методик освітньо-виховної та дозвілєво-оздоровлювальної роботи; організація активного спілкування вихованців із природою (екскурсії, подорожі, екологічні акції, оздоровлювально-рекреаційна діяльність тощо); організація постійної співпраці з батьками вихованців; формування основ культури здоров'я вихованців, що передбачає реалізацію наскрізних виховних програм з формування навичок здорового способу життя, дотримання санітарно-гігієнічних вимог, виконання правил охорони праці та техніки безпеки; постійна демонстрація педагогами здоров'язберезувальної поведінки; забезпечення відповідності матеріально-технічної бази закладу сучасним вимогам щодо організації освітньо-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі (наявність навчальних кабінетів, екологічних стежок, навчально-дослідної земельної ділянки, міні дендрарію тощо).

Метою діяльності школи раннього творчого розвитку еколого-натуралістичного спрямування «Сонечко» визначено формування життєвої компетентності дитини, її гармонійний розвиток, виявлення здібностей і обдарувань, формування екологічної свідомості вихованців, прищеплення інтересу до еколого-натуралістичної та іншої творчої діяльності.

Пріоритетним завданням педагогів є формування у вихованців старшого дошкільного віку екологічної свідомості в процесі навчальної, пізнавальної, дозвілєвої, творчої діяльності. Підґрунтям для цього є уявлення про природу і природне середовище, причинно-наслідкові зв'язки в довкіллі, взаємозв'язок природних умов, позитивний і негативний вплив діяльності людини на стан природи. Їх формування відбувається не лише під час занять за освітньо-виховним курсом «Дитина і довкілля», а й у процесі розв'язання освітньо-виховних, розвивально-творчих завдань з інших напрямів діяльності (образотворчої, музично-ритмічної, комунікативної, ігрової тощо).

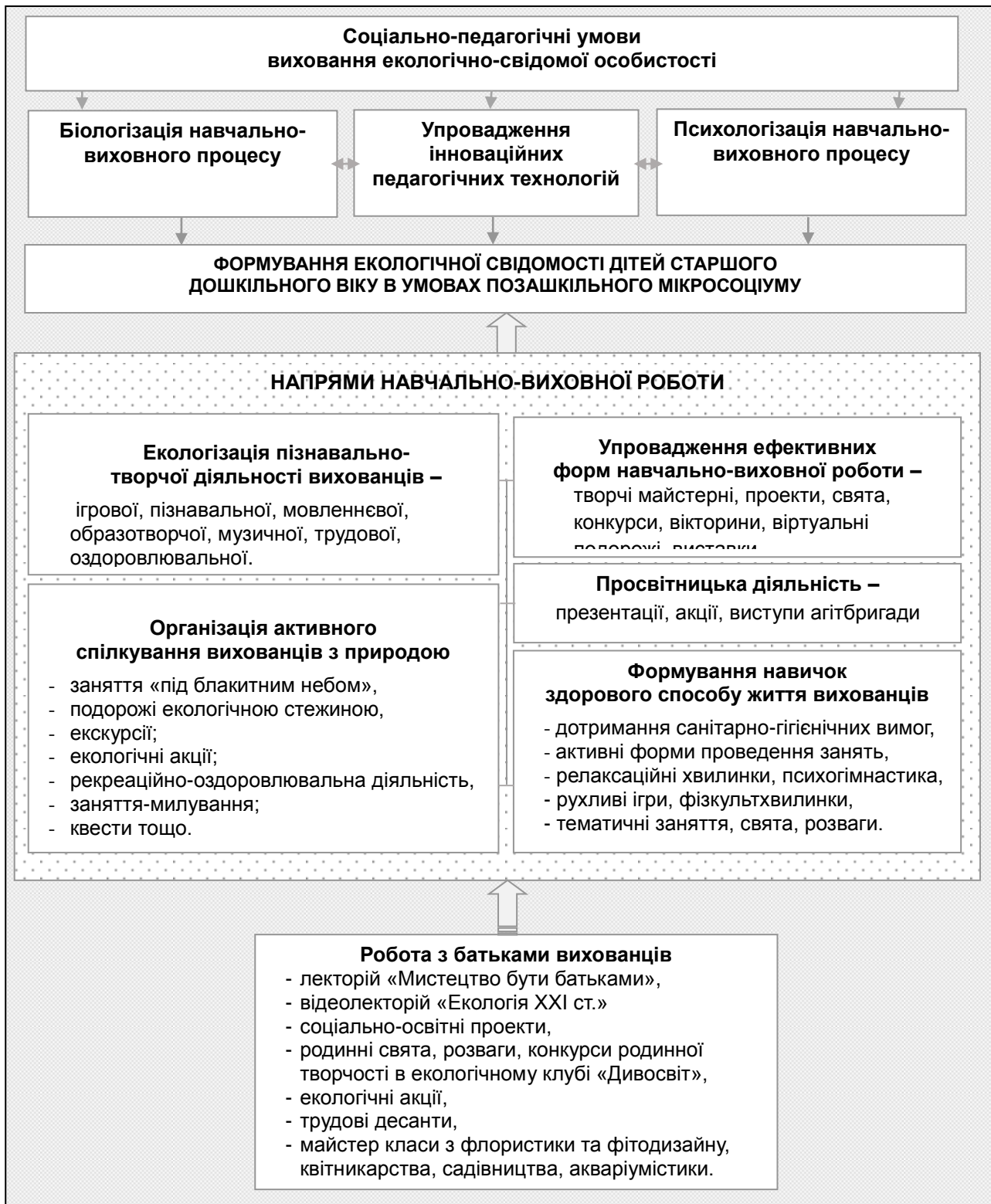

Рис. 1. Організаційно-педагогічна модель школи раннього творчого розвитку дитини «Сонечко» КЗ СОР – ОЦПО та РТМ

Навчально-виховний процес у школі раннього творчого розвитку «Сонечко» розраховано на два роки навчання і включає такі напрями діяльності: «Розвивальні ігри», «Образотворче мистецтво», «Музичний калейдоскоп», «Англійська мова» (перший рік навчання); «Дитина і довкілля», «Розвивальні ігри», «Образотворче мистецтво», «Англійська мова», «Музична абетка»,

«Танцювальна мозаїка» (другий рік навчання).

Діяльність гуртків у школі раннього творчого розвитку організовано за навчальними програмами, у яких особливий акцент зроблено на створенні психолого-педагогічних умов, що забезпечують оволодіння навичками спостереження у природі; догляду за рослинами і тваринами, охорони природи. Зміст навчально-виховної діяльності школи зорієнтований на цілісний підхід до формування базових життєвих компетентностей дітей старшого дошкільного віку, їх самовираження і саморозвитку.

Важливою складовою навчально-виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку в школі раннього творчого розвитку «Сонечко» є екологічно-орієнтована діяльність усіх суб'єктів освітньо-виховного процесу: вихованців, їхніх батьків, педагогів. Її особливістю є сприяння не лише формуванню екологічної свідомості, навичок пізнання природи, а й розвиток здібностей вихованців до дослідницької роботи (організація екскурсій, короткочасних і довготривалих спостережень у докїллі, проведенні навчальних дослідів тощо). Реалізація таких завдань забезпечується під час занять у куточку живої природи, зимовому саду, кабінеті акваріумістики, теплиці, навчально-тваринницькій фермі, навчально-дослідній земельній ділянці.

Наповнення навчально-виховної діяльності екологічним змістом як важливим засобом екологічного виховання є особливістю кожного заняття за різними напрямками діяльності школи. Наприклад, на занятті з навчально-виховного курсу «Дитина і довкілля» вихованці ознайомлюються з різноманітністю тваринного світу; на занятті з розвивальних ігор – рахують тварин, складають їх назви за допомогою кубиків М. Зайцева; на музичному занятті – вивчають пісні екологічного спрямування; на занятті з хореографії – відтворюють рухи звірів, птахів. Закріплення отриманих знань продовжується ні занятті з образотворчого мистецтва. Удома діти разом із батьками складають казку чи веселу історію про представників тваринного світу.

Педагоги школи раннього творчого розвитку значну увагу приділяють розробленню інтегрованих занять, виховних заходів із пріоритетом екологічного виховання (екологічні свята, розваги, пізнавально-розважальні програми, природоохоронні акції, екскурсії, подорожі екологічною стежкою, заняття на природі тощо).

Батьки вихованців школи є не лише замовниками освітніх послуг, а й активними учасниками навчально-виховного процесу. Традиційними є спільні для батьків і педагогів засідання родинного клубу «Дивосвіт», батьківські збори, зустрічі за «круглим столом», родинні свята «Дивовижний світ природи навколо нас», «Ми – друзі природи», «День Землі»; природоохоронні акції «Пташина їдальня», «Збережемо ялинку», «Первоцвіт». Для батьків вихованців проводяться консультації з садівництва, квітникарства, акваріумістики, майстеркласи з флористики та фітодизайну.

Зазначені форми роботи з батьками умотивовують їх зацікавленість у подальшому навчанні дітей в гуртках еколого-натуралістичного спрямування.

Отже, усе зазначене вище дає підстави для твердження про те, що навчання

у творчих об'єднаннях еколого-натуралістичного спрямування дітей старшого дошкільного віку відіграє значну роль у формуванні їх екологічної свідомості, навчає гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати природні багатства, допомагає зорієнтуватися у визначенні напрямку подальшої навчально-творчої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Затверджений наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 615 від 22.05.2012р. // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4 – 24.
2. Виховний потенціал позашкільних навчальних закладів : колективна монографія. / [за ред. О.В. Литовченко] Вербицький В. В., Ковбасенко Л. І., Липецький О. П. та ін. – К. : О.Т. Ростунов, 2011. – 200 с.
3. Життєва компетентність особистості : від теорії до практики : наук.-метод. посібн. / [за ред. І. Г. Єрмакова]. – Запоріжжя : Центріон, 2005. – 640 с.
4. Позашкільна освіта: теоретичні і практичні аспекти розвитку: монографія у 3 кн. / за заг. ред. к.п.н. Л.В. Тихенко. – Суми : Університетська книга, 2014. – Кн. 3. – 272 с.
5. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта: сутність, мета, перспективи. / Г.П. Пустовіт // Рідна школа. – 2003. – № 2. – С. 14 –19.

Особливості позашкільної освіти дітей старшого дошкільного віку

(з досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю)

Скоробагатько Людмила Олексіївна
завідувач гуманітарно-оздоровчого відділу

Комунальний заклад
Сумської обласної ради
обласний центр позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю

Сучасні соціальні тенденції в Україні, зумовлені євроінтеграційними процесами, вимагають модернізації державної системи освіти. У контексті імплементації європейських стандартів виховання самостійної, творчої, здорової особистості на всіх організаційних ланках освітньої системи важливого значення сьогодні набуває дошкільна освіта.

Сьогодні держава визнає пріоритетну роль раннього розвитку дитини. Про це свідчить Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-вихованого процесу», Державна цільова програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, чинні програми розвитку дитини дошкільного віку («Дитина», «Я у Світі», «Впевнений старт» тощо), що наголошують на гуманізації та демократизації освітньої роботи, тобто орієнтації на особистість дитини, максимальне розкриття її нахилів, здібностей та інтересів; по-друге, на запровадженні особистісно орієнтованої моделі та компетентнісної парадигми виховного процесу [6].

Саме такі особливості організації навчально-виховного процесу характерні для системи позашкільної освіти, на що акцентують Закон «Про позашкільну освіту», Концепція позашкільної освіти та виховання тощо. Позашкільна освіта є невід'ємною складовою безперервної системи освіти в Україні, спрямованою на навчання, творчий розвиток і виховання свідомого громадянина. Позашкільні навчальні заклади як інститути соціалізації, орієнтовані на виховання гармонійно розвинутої особистості, яка має високий рівень творчої самореалізації [2; 9].

Вітчизняні дослідження останніх років (Л. Артемова, А. Богуш, О. Васильєва, Д. Годовікова, Ю. Косенко, О. Кононко, О. Проскура, К. Щербакова) показали, що формування особистості, становлення власного відношення до навколишнього соціального світу, а також до себе, відбувається у дитинстві. Саме у дитячій творчості на думку вчених (В. Андрєєв, Г. Альтшулле, А. Богуш, Л. Виготський, В. Загвязинський, В. Кан-Калик,

О. Кононко, В. Моляко, М. Поташник, К. Роджерс, С. Сисоєва) закладається основа майбутніх творчих досягнень і відкриттів людини [3; 7].

Різноманітні аспекти розвитку творчої особистості в умовах позашкільного навчального закладу розкрито у наукових працях І. Беха, В. Вербицького, Л. Ковбасенко, Л. Павлової, Г. Пустовіта, В. Редіної, Т. Сущенко, Л. Тихенко. Науковці підкреслюють, що раннє виявлення, навчання і виховання обдарованих і талановитих дітей є одним із головних завдань удосконалення системи освіти [8; 9].

Найпоширенішими формами роботи з дітьми старшого дошкільного віку у позашкільних навчальних закладах є школи раннього творчого розвитку, гуртки загальнорозвивального спрямування, гуртки початкового навчального рівня мистецького, гуманітарного, фізкультурно-оздоровчого, природничого напрямів. Такі соціально-педагогічні моделі забезпечують можливість ранньої діагностики обдарованості; соціальну адаптацію дітей, їх підготовку до навчання в школі, профільних гуртках; наступність у навчанні; створення відповідних віковим особливостям розвивальних навчально-виховних систем; застосування ефективних форм співпраці з батьками вихованців [2; 5].

У Сумському обласному центрі позашкільної освіти (СОЦПО та РТМ) у році 1998 було створено *школу раннього творчого розвитку «Світлячок»* з урахуванням запиту батьків, діти яких за різними обставинами не відвідували дошкільні заклади. Але цікаві інтерактивні форми організації навчально-виховного процесу, спрямовані на розвиток комунікативних, інтелектуальних та творчих здібностей дитини, доброзичлива атмосфера у колективі зацікавили і батьків, діти яких відвідують дитячі садки. І на сьогоднішній день, як свідчить статистика закладу, таких дітей у школі більше 40%.

За період багаторічної роботи педагогічним колективом закладу було розроблено й удосконалено власну систему організаційно-педагогічної діяльності *школи раннього творчого розвитку «Світлячок»* (див. рис. 1). Розглянемо складові цієї системи детальніше.

Безперервний і багатогранний процес виховання базується на формування людини в умовах створення оптимальних можливостей для її фізичного, психологічного, соціально-морального і культурно-духовного розвитку. Тому, беручи за основу сучасні провідні ідеї вітчизняних експертів щодо виховання дітей дошкільного віку (Н. Андрусич, А. Богуш, О. Долинка, О. Кононко, Г. Тарасенко та ін.) [4], педагогічний колектив школи «Світлячок» ставить за *мету* допомогти розквітнути здібностям і талантам кожної дитини, дбаючи про «екологію» дитинства. А саме – дати дитині якнайбільше здоров'я, мудрості, духовності, культури і радості, затративши якнайменше її сил у процесі виховання. Адже здоров'я дитини є найбільшою цінністю, за яку дорослі несуть велику відповідальність.

Вихованці школи – діти п'ятого - сьомого років життя. Навчально-виховний процес розраховано на II роки навчання. Заняття проводяться відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку: двічі на тиждень – для вихованців першого року навчання, тричі – для вихованців другого року навчання, тривалістю 30-35 хвилин. Заняття передбачають

постійну зміну навчально-ігрової діяльності дітей з обов'язковим проведенням рухливих ігор. Для ефективного здійснення особистісно-орієнтованого навчання кількість дітей у групах не перевищує 12-15 осіб.

Роботу школи раннього творчого розвитку «Світлячок» організовано за навчальними програмами для дітей старшого дошкільного віку, розробленими педагогічним колективом закладу та затвердженими на регіональному рівні. Навчальні програми неодноразово були представлені на конкурсах методичних матеріалів всеукраїнського рівня, автори яких були відзначені дипломами переможців. У 2016 році комплекс навчальних програм подано на розгляд щодо отримання грифу МОН України.

Основними принципами, що визначають зміст навчальних програм, є гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу; зорієнтованість педагогів на особистість дитини; врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців.

Навчально-виховний процес ґрунтується на застосуванні особистісно-орієнтованих методик, ідеях дитино-центризму, а також взаємодії з сім'ями вихованців (І. Бех, А. Богущ, Т. Піроженко та ін.). Індивідуальний підхід у навчально-виховному процесі допомагає дітям подолати бар'єри у спілкуванні, стимулює пізнавальну активність, а використання сучасних технік і технологій дозволяє удосконалити умови навчального і розвивального середовища.

У дошкільному віці основною діяльністю дитини є гра, у процесі якої розвиваються навички і вміння, які є складовими життєвої компетентності дошкільника. У ході ігрової діяльності створюються умови, що спонукають до вияву людяності, гуманного ставлення до інших, виховуються уявлення про те, що кожна людина – цінність, має право на власну думку, на несхожість, на здійснення своїх потреб. Під час ігор у дітей яскраво проявляються їх природні нахили, риси обдарованої, творчої особистості.

Тому *педагогічним кредо* колективу є наступні слова: «Граючись – навчаємо, граючись – навчаємось». Це відображає сутність навчально-виховного процесу у школі раннього творчого розвитку «Світлячок».

На заняттях, що проходять у цікавих ігрових формах, діти ознайомлюються з навколишнім світом, усвідомлюють своє власне «Я» в природі і суспільстві, вивчають рідну мову, культурою українців та інших народів світу, роблять перші кроки у світ музики, хореографії, образотворчого мистецтва, вчать розмовляти англійською мовою.

Освітня робота у школі здійснюється за такими *розвивальними напрямками*: «Розвивальні ігри», «Англійська мова», «Художня праця», «Ритміка», «Музична абетка», «Танцювальна мозаїка», «Фізкультура», «Уроки Здоров'ятка», «Знайомтесь – комп'ютер».

Заняття за напрямом *«Розвивальні ігри»* сприяють розвитку розумових, винахідницьких і комунікативних здібностей дітей, їх уваги, пам'яті, уяви, фантазії, набуттю ключових життєвих компетентностей. Використання сучасних педагогічних технологій допомагає розкрити здібності дітей, корегувати їх поведінку в колективі.

Заняття з *англійської мови* спрямовані на створення сприятливих умов для оволодіння основами іншомовного спілкування, ознайомлення дітей зі святами, звичаями, традиціями, персонажами народних казок англomовних країн, формування вміння досягати комунікативної мети за умови обмеженого володіння другою мовою. Таким чином формується іншомовна комунікативна компетенція. Використання ігрових методик на заняттях, теми яких охоплюють основні сфери життєдіяльності («Я і моя сім'я», «Моя оселя», «Зростаємо здоровими», «Пори року», «Свійські та дикі тварини», тощо), сприяє соціалізації дітей.

Заняття за напрямом *«Художня праця»* спрямовані на розвиток художнього смаку дітей, їх чутливості до краси природи, предметного та соціального довкілля, емоційного сприйняття творів образотворчого мистецтва та розвитку самостійної образотворчої діяльності. Тематичні бесіди, екскурсії прилучають дітей до світового та національного мистецтва, розвивають інтерес до української народної творчості.

Основними завданнями *музичного та хореографічного напрямів* («Ритміка», «Музична абетка», «Танцювальна мозаїка») є формування у дітей стійкого інтересу та любові до музики, хореографічного мистецтва, вміння слухати музичні твори, розуміти малюнок танцю. На заняттях діти опановують виконавську культуру, знайомляться з творчістю відомих композиторів, розвивають музичний слух, відчуття ритму, танцювальні здібності. Рухливі музичні ігри ознайомлюють дітей з традиціями українського народу.

Програмними завданнями напряму *«Уроки Здоров'ятка»* передбачено виховання позитивних моральних і вольових рис характеру дітей, підвищення їх фізичної та розумової працездатності, формування потреби у систематичних заняттях фізичними вправами, усвідомленого бажання вести здоровий спосіб життя. Велика увага приділяється розвитку комунікативних та емпатійних здібностей дітей, вмінню регулювати свою поведінку, формуванню оптимістичної життєвої позиції.

Заняття з *фізичної культури* сприяють збереженню і зміцненню здоров'я вихованців, формуванню усвідомленого позитивного ставлення до рухливої і спортивної діяльності як однієї зі складових здорового способу життя. На заняттях використовуються форми й методи роботи, спрямовані на розвиток у дітей відчуття команди, здатності досягати спільних результатів, виховання почуття відповідальності й взаємодопомоги.

Заняття за напрямом *«Знайомтесь – комп'ютер»* проводяться відповідно до санітарно-гігієнічних вимог, визначених нормативними документами і спрямовані на підготовку дітей до життя в інформатизованому суспільстві. У ході виконання цікавих дидактичних завдань, логічних ігор з математичним, мовленнєвим і природничим змістом вихованці вчаться сприймати корисну інформацію, експериментувати, конструювати. Програмою передбачено поєднання комп'ютерних ігор з іншими заняттями: англійською мовою, образотворчим мистецтвом, розвивальними іграми, що стимулює креативні здібності дітей, гнучкість мислення, сміливість у вирішенні творчих завдань.

Блочно-модульний принцип планування навчально-виховного процесу за сферами життєдіяльності, що визначені у Базовому компоненті дошкільної освіти (Природа, Культура, Людина, Я сам) [1], надає можливість об'єднати заняття всіх напрямів однією темою, сюжетною лінією чи розв'язанням проблемної ситуації, що є особливо цікавим і повчальним для дошкільнят. Така організація навчально-виховного процесу сприяє кращому засвоєнню знань і навичок, оскільки вони формуються у дітей не як розрізненні факти для запам'ятовування, а у вигляді яскравих образів, що відповідає наочно-образному мисленню дошкільнят.

Пріоритетом у *роботі з батьками* є зацікавленість не лише педагогів, а й батьків у такому співробітництві, щоб вони розглядали навчальний заклад не як «камеру схову для дітей», а як соціокультурну установу, де розвиваються, навчаються, виховуються не тільки діти, а й дорослі. Активну участь батьків у навчально-виховному процесі забезпечує координована діяльність батьківського комітету.

Консолідуюче виховне значення у мікросоціумі школи має сімейний клуб «Родина», що передбачає інтеграцію діяльності педагогічного колективу та родини для гармонійного розвитку дітей, їх здібностей; створення довірливих, позитивних відносин у сім'ї через залучення до спільної творчої діяльності.

Характерними формами роботи є проведення тематичних тижнів. Наприклад, тижні здоров'я, під час яких відбуваються заняття за всіма напрямками роботи школи, спортивне свято «Зі спортом дружить уся сім'я – тато, мама і я», проводяться зустрічі батьків з психологом та лікарем-педіатром; організуються лекції та диспути: «Розуміти дитину – знати особливості її розвитку», «Довкілля і здоров'я», «Режим дня як складова формування навичок здорового способу життя дітей дошкільного віку».

Одним з найголовніших чинників дотримання здорового способу життя є прагнення людини жити в гармонії з довкіллям. Тож виховання екологічної культури як невід'ємної частки здоров'я людини є одним із основних завдань діяльності школи.

У роботі клубів популярними серед дітей та їхніх батьків є традиційні виставки-конкурси виробів з природного матеріалу «Осінні фантазії», новорічних композицій «Замість ялинки – букет», сімейних плакатів здоров'я, фотографій «Я люблю Суми», а також театралізовані свята, сценарії яких розробляються педагогами школи («Осінній ярмарок», «Зимові пригоди», «Прийшла до нас Весна-красуня», «До нової зустрічі, «Світлячок!») тощо).

Особливо слід відзначити довготривалий авторський національно-патріотичний освітній проект «Я, родина, Україна», у межах якого щорічно проводиться конкурс сімейних дерев-родоводів і фестиваль родинної творчості «Нехай квітує дерево родинне». Такі форми роботи сприяють реалізації основних сучасних пріоритетів позашкільної освіти, а саме – виховання свідомого громадянина й патріота, збереження сім'ї як цінності суспільства, плекання українських національних й сімейних традицій.

Ефективність навчально-виховного процесу залежить від

професіоналізму педагогів, які повинні бути педагогами-новаторами, мати високу особистісну культуру, творчий потенціал, сміливу креативну позицію. Саме за такими критеріями було підібрано педагогічний колектив школи «Світлячок». Педагоги постійно знаходяться у творчому пошуку, глибоко вивчають питання історії розвитку педагогіки, особливостей психофізичного розвитку дошкільників та молодших школярів, інноваційні форми роботи з ними тощо.

Методичну роботу з педколективом школи систематично організовано за такими формами роботи, як методичне об'єднання, педлабораторії творчих груп, індивідуально-творча діяльність педагогів

Методичне об'єднання є ефективною формою підвищення фахової майстерності. Діяльність методоб'єднання спрямовано на проведення обміну досвідом успішної педагогічної діяльності; забезпечення засвоєння й використання найбільш раціональних сучасних педтехнологій в роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку; створення умов для самоосвіти педагогів та розкриття їх творчого потенціалу.

На засіданнях методоб'єднання розглядаються питання адаптації дитини в колективі, активізації емоційної та пізнавальної сфери вихованців, розвиток їх творчих здібностей, шляхи співпраці з родинами вихованців.

Роботу педлабораторій творчих груп організовано за напрямками освітньої діяльності (гуманітарний, естетичний, оздоровчий, дозвіллевий тощо). Така групова форма методичної діяльності сприяє більш результативному розкриттю творчого потенціалу кожного з педагогів.

Індивідуально-творчу діяльність засновано на вивченні кожним педагогом власної науково-методичної проблеми, розробці авторських дидактичних матеріалів, створенні й поповненні індивідуального методичного портфоліо.

Результативність такої системи методичної роботи доводить активна участь педагогів у заходах різного рівня організації, публікації дидактичних розробок (конспектів, сценаріїв), реалізації освітніх проектів, презентації тощо. Зазначимо, що методико-педагогічні напрацювання педагогів СОЦПО та РТМ є основою для роботи 21 школи (студії, об'єднання) раннього розвитку, що працюють у позашкільних навчальних закладах області.

Важливим фактором організації дошкільної освітньої діяльності є забезпечення психологічного супроводу, що передбачає створення комфортного розвивального середовища для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу (дітей, батьків, педагогів).

Таким чином систематична науково-методична й навчально-виховна робота з дітьми старшого дошкільного віку в умовах позашкільного навчального закладу дозволяє досягти успішної реалізації освітніх завдань й отримання очікуваних результатів (див. рис 1.).

Освітня мета: виявлення природних здібностей вихованців, цілеспрямований розвиток їх талантів і обдаровань; формування життєвої компетентності дітей, підготовка їх до навчання в загальноосвітніх закладах і подальшої діяльності у творчих об'єднаннях позашкільного навчального закладу

МЕТОДИЧНА РОБОТА

методичне об'єднання педагогів відділу

педлабораторії творчих груп

індивідуально-творча діяльність педагогів

вивчення й упровадження перспективного досвіду

удосконалення програмно-методичної бази

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА З ДІТЬМИ

І рік навчання

(діти 5-6 року життя)

- Розвивальні ігри
- Англійська мова
- Основи декоративного та образотворчого мистецтва
- Ритміка

II рік навчання

(діти 6-7 року життя)

- Розвивальні ігри
- Англійська мова
- Хореографія і музика
- Основи декоративного та образотворчого мистецтва
- Малюк і комп'ютер
- Уроки Здоров'ятка
- Фізкультура

ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА З БАТЬКАМИ

Клуб «Родина»

- Школа відповідального батьківства
- тематичні, сімейні свята
- конкурси, проекти, акції

Батьківський комітет

- організаційні збори
- матеріально-технічне забезпечення

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД

- система моніторингу
- діагностика
- корекційно-розвивальна робота
- постійно діючий консультаційний пункт для батьків та педагогів
- тренінгові заняття для батьків та педагогів
- психологічна просвіта батьків

ОЗДОРОВЧА РОБОТА

- виконання Комплексної програми з формування у вихованців навичок здорового способу життя

Очікуваний результат:

- створення сприятливого розвивального середовища для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, розвитку в неї ціннісного ставлення до світу Природи, Культури, Людей, Самої себе
- формування життєвої компетентності дитини на основі загальнолюдських моральних цінностей
- підвищення рівня національної самосвідомості дитини як невід'ємної частки її гармонійного особистісного розвитку в родинному колі та суспільстві
- формування навичок здорового способу життя, виховання екологічної культури як складової здоров'я людини
- консолідація всіх учасників навчально-виховного процесу

Рис. 1. Система організаційно-педагогічної діяльності школи раннього творчого

розвитку «Світлячок».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Діяльність позашкільних навчальних закладів: цифри, факти, завдання. // Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. / За заг. ред. Тихенко Л. В. [Упор. Л. М. Бондар, Т. М. Кречотіна, Н. В. Перепелиця] – Суми : Нота-бене. – 2011 р. – Вип. 4. – С. 14–16.
3. Дошкільник на передодні шкільного життя: Збірка./ Укладач: Міщенко Л. Б. – Суми: СОІППО. – 2011. – 152 с.
4. Екологія дитинства// Дошкільне виховання. – 2014. – № 5.
5. Заярна В.С. Організаційно-педагогічні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в умовах позашкільного навчального закладу / В.С.Заярна // Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 15-16 травня 2014 року) – Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 278 с. – С.151-158.
6. Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році». Лист МОН від 16.06.2016 № 1/9-315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua>
7. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.
8. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості в умовах позашкільних навчальних закладів. Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Колектив авторів. К.: 2006. – 144 с.
9. Розвиток творчих здібностей та учнівської молоді в креативному позашкільному начально-виховному мікросоціумі. З досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю / Л. В. Тихенко, Л. М.Бондар, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко. – Суми: ВТД Нота-бене, 2008. – 68 с.

Формування екологічної компетентності з раннього дитинства

Лариса Афанасіївна Левко,

вчитель початкових класів,
Староушицької спеціалізованої школи I-III ступенів
екологічного напрямку
Кам'янець-Поільського району
Хмельницької області

В умовах сьогодення основним завданням перед освітянами стає впровадження нової моделі освіти, що формується на компетентнісному підході, створенні сприятливих умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України.

Поруч із цим одним із важливих напрямків національної системи виховання та невід'ємним структурним компонентом є формування екологічної компетентності підростаючого покоління, яка передбачає розвиток гармонійних відносин людини з довкіллям, виховання ціннісного ставлення до природи, що є обов'язковою умовою процвітання нашої держави.

Мета статті полягає в обґрунтуванні значення, в описі основоположних принципів, методів та форм роботи для ефективного формування екологічної компетентності підростаючого покоління.

Актуальність формування екологічної компетентності з раннього дитинства обумовлена:

- ✓ виникненням необхідності налагодження гармонійних стосунків людини і природи;
- ✓ недостатньою сформованістю екологічної компетентності підростаючого покоління;
- ✓ психологічною неготовністю дітей та їх батьків самостійно набувати екологічні знання і відкрито обмінюватися ними;
- ✓ природною потребою підростаючого покоління в екологічних знаннях;
- ✓ формування екологічної компетентності надає можливість дітям самостійно аналізувати екологічні ситуації, уявляти природу як унікальну цінність, почувати себе відповідальним за її стан.

Саме для цього необхідно розробляти і застосовувати якісно нові підходи формування екологічної компетентності, починаючи з раннього дитинства.